

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРИСТИКА

INTERNATIONAL COIN TREND MAGAZINE

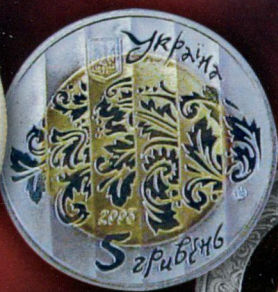
Знеславлений
(про Тіта Ливія Боратіні,
вченого та підприємця)

Медаль "За победу
над Германией в Великой
Отечественной войне
1941-1945 гг."

Пожежні каски

Каталог монет України
1992-2003 рр.

Банкноти м. Малина

С І Ч Е Н Ь — Б Е Р Е З Е Н Ь

1' 2004

НУМІЗМАТИКА ФАЛЕРІСТИКА

Журнал можно получить по почте, отправив почтовый перевод в адрес редакции:

Максим Загреба, а/я 43, Киев, 02147, Украина.

Предложение действительно до 30 мая 2004 г.

Наличие журналов в редакции и стоимость с пересылкой			По Украине		По России и СНГ	
			Цена за один номер	Цена за годовой комплект	Цена за один номер	Цена за годовой комплект
1	1997	№ -- 3, 4		---		---
2	1998	№ 1, 2, 3, 4		55,0 грн		410,0 руб
3	1999	№ 1, 2, 3, 4		55,0 грн		410,0 руб
4	2000	№ 1, 2, 3, 4	15,0 грн	55,0 грн	115,0 руб	410,0 руб
5	2001	№ 1, 2, 3, 4		55,0 грн		410,0 руб
6	2002	№ 1, 2, 3, 4		55,0 грн		410,0 руб
7	2003	№ 1, 2, 3, 4		55,0 грн		410,0 руб
8	2 любых номера, указанных в п.1-7		30,0 грн		230,0 руб	
9	3 любых номера, указанных в п.1-7		42,5 грн		325,0 руб	
10	6 любых номера, указанных в п.1-7		80,0 грн		615,0 руб	
11	10 любых номеров, указанных в п.1-7		135,0 грн		1050,0 руб	
12	20 любых номеров, указанных в п.1-7		250,0 грн		2000,0 руб	
13	50 любых номеров, указанных в п.1-7		600,0 грн		4650,0 руб	
14	1997-2001	Комплект, 20 журналов		250,0 грн		2000,0 руб
15	1997-2001	Юбилейная подшивка из 20 журналов (кожаный переплет, гальванопластика)		600,0 грн		4650,0 руб
16	1997-2002	Комплект, 24 журнала		300,0 грн		2350,0 руб
17	1997-2003	Комплект, 28 журнала		350,0 грн		2750,0 руб

Не забудьте указать в графе почтового перевода «Для письменного сообщения», какие именно номера журнала Вы хотите получить.

Журнал также можно приобрести:

в США - Dmitry Markov, «Coins & Medals», P. O. Box 950, New York, N.Y., 10272

в Израиле - Сергей Сорока, irina59@012.net.il, тел. +972 55 70 50 49

Файлы (230x298 мм)

файлы	№ п/п	Количество ячеек	Размер ячеек мм	Цена с отправкой по почте
для монет	M1	12 (3×4)	67×72	5 шт. в любой комплектации — 40 грн 10 шт. в любой комплектации — 78 грн 20 шт. в любой комплектации — 150 грн 50 шт. в любой комплектации — 360 грн 100 шт. в любой комплектации — 690 грн
	M2	24 (4×6)	50×47	
	M3	35 (5×7)	40×40	
	M4	48 (6×8)	32×34	
	M5	70 (7×10)	27×27	
	M6	96 (8×12)	25×23	
	M7	117 (9×13)	20×20	
для банкнот	B1	1	203×294	
	B2	2	203×145	
	B3	3	203×97	
	B4	4	203×70	

Не забудьте указать в талоне почтового перевода порядковый номер и количество.

IN THIS ISSUE

New Coins and Medals of Ukraine.....	3
Karlov Ye. History of the Crimean Khanate in Coins.....	8
Desyatnikov A. Coins Minted in 1924 and in USSR Circulation.....	12
Sinchuk I. By Rumor Slandered (about Titus Livius Boratini, scientist and entrepreneur).....	14
Lazarenko V. Medal "For Victory over Germany in the Great Patriotic War of 1941–1945".....	18
Yermakov N. Firemen's Helmets.....	27
Collector Bookshop.....	31
Catalogue of Coins Minted in Ukraine, 1992–2003.....	34
Collector Ads.....	46
Kukharenko V. Banknotes from the Town of Malin.....	48
Information.....	11

INHALTSVERZEICHNIS

Neue Muenzen und Medaillen der Ukraine.....	3
Karlow Je. Die Geschichte des Krim-Khanats in den Muenzen.....	8
Desjatnikov A. Muenzen der Praegung von 1924 im Geldumlauf in der UdSSR.....	12
Sintschuk I. Durch Geruechte verleumdet (ueber Tit Livij Boratini, einem Wissenschaftler und Unternehmer).....	14
Lasarenko W. "Fuer den Sieg ueber Deutschland waehrend des Grossen Vaterlaendischen Krieges 1941–1945".....	18
Jermakow N. Feuerwehrhelme.....	27
Buchhandlung des Sammlers.....	31
Katalog der Muenzen der Ukraine 1992–2003.....	34
Anzeige der Sammler.....	46
Kucharenko W. Geldscheine der Stadt Malin.....	48
Information.....	11

NUMISMATICS PHALERISTICS

№ 1 (29) 2004

International Coin Trend Magazine

January–March

Registered with the Press and Information
Ministry of Ukraine

Registration certificate KB 2322,
dated 05.11.1996

Editor-in-Chief:

Maxym Zagreba

Deputy Editor-in-Chief:

Vyatcheslav Onyshchuk,

Raysa Yausheva–Omelyanchyk

Editorial Board:

Valeri Durov

Volodymyr Korniytchuk

Oleg Krivushenko

Dr. Pyvovarov S. V.

Sergiy Sokolov

Dmytro Kharytonov

Dr. Chehovskiy I. G.

Mailing Address:

P. O. box 43

Kyiv–02147

Ukraine

E-mail: numismat@i.kiev.ua

www.numismatics.kiev.ua

Contact Phones:

(+38 044) 490–7669

(+38 044) 220–5418

fax (+38 044) 555–4628

The Editorial Board does not necessarily share
the author's opinions.

The authors assume full responsibility for their
materials, including all of the personal and place
names mentioned therein.

The advertisers and advertising
agencies are responsible for the accuracy
of their information.

© All rights reserved

Any materials contained in this publication
can be reprinted, duplicated or otherwise
distributed only with the Editors' knowledge
and consent.

Нові монети та медалі України

Национальный банк Украины информирует

В публикациях Национального банка Украины рассказывается о новых памятных монетах Украины. Дается краткая информация об исторических событиях, которым посвящены монеты, их описание и технические характеристики, сведения об авторах эскизов и гипсовых моделей.

National Bank of Ukraine informs

Publications of the National Bank of Ukraine give information about the new memorable coins of Ukraine. Brief information about historical events reflected by the coins, their description and technical parameters, data about the authors of sketches and Paris plaster models are given.

Die Nationalbank der Ukraine informiert

In den Veröffentlichungen der Nationalbank der Ukraine handelt es sich um neue Gedenkmünzen der Ukraine. Es werden kurze Informationen über die historischen Ereignisse, denen die Münzen gewidmet sind, ihre Beschreibung und technische Charakteristik sowie über die Autoren der Skizzen und Gipsmodelle gegeben.

Бандура

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло – мельхіор, внутрішнє – нордік (CuAl5Zn5Sn1), якість – звичайна, діаметр – 28,0 мм, маса – 9,4 г, тираж – 30 000 штук. Гурт монети – секторальне рифлення.

На рельєфній поверхні поля аверсу, яка символічно відтворює струни бандури, у вигляді стилізованого барокового орнаменту передана українська пісня. Угорі розміщено малий Державний Герб України, стилізовані написи під козацький шрифт **УКРАЇНА**, унизу – рік карбування монети **2003**, **5 ГРИВЕНЬ** та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети зображено бандуру, по колу – бароковий орнамент і стилізований під козацький шрифт напис **БАНДУРА**. Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптор – Володимир Дем'яненко.

Національний банк України, започатковуючи нову серію "Народні музичні інструменти", ввів у обіг 23 грудня 2003 р. пам'ятну монету "Бандура" номіналом 5 гривень, присвячену українському народному струнно-щипковому музичному інструменту. Бандура – це один з найпоширеніших українських народних інструментів і відома з XV ст. З 20-х років XX ст. мистецтво гри на бандурі переживає період відродження.

Почаївська лавра

Почаївська лавра з півдня. Акварель Т. Г. Шевченка.

Національний банк України, продовжуючи серію "Пам'ятники архітектури України", ввів у обіг 25 листопада 2003 р. пам'ятну монету "Почаївська лавра" номіналом 10 гривень, присвячену відомому архітектурно-історичному пам'ятнику, великому православному монастирю, перша згадка про який датується XVI століттям. Нині її архітектурний комплекс включає 16 церков. Почаївська лавра відіграє значну роль у східній церковній традиції.

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – "пруф", маса в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – до 8000 (для України – 3000) штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети зображено: угорі Віфлеємську зірку, під нею – напис

УКРАЇНА, малий Державний Герб України та написи у три рядки – 2003, 10 ГРИВЕНЬ, унизу – відбиток стопи Божої Матері на стилізованій вершині почаївського пагорба, ліворуч і праворуч – серафимів, а нижче – позначення металу та його проби у два рядки – Ag 925, маси в чистоті – 31,1 та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети зображено просторову композицію комплексу Почаївського монастиря, над якою – Богородиця Покрова, з обох боків розміщено круговий напис СВЯТО-УСПЕНСЬКА ПОЧАЇВСЬКА ЛАВРА.

Художник – Микола Кочубей.
Скульптори – Володимир Атаманчук (аверс), Роман Чайковський (реверс).

Кирило Розумовський

Останній гетьман України Кирило Розумовський (1728-1803). Портрет Я. Аргунова, гравюра Осипова. 1820.

Національний банк України, продовжуючи серію "Герої козацької доби", ввів у обіг 27 листопада 2003 р. пам'ятну монету "Кирило Розумовський" номіналом 10 гривень, присвячену останньому гетьману Лівобережної України графу Кирилу Розумовському (1728–1803 рр.) – широко освіченій людині, президенту Петербурзької академії наук,

фельдмаршалу, камергеру і сенатору. За часів його гетьманства було здійснено судову та військову реформи, проведено перепис населення, відстоювалися старовинні українські права та привілеї.

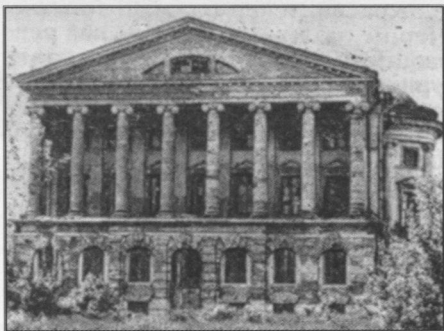
Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – "пруф", маса в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – 3000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі монети зображено загальну для цієї серії композицію, що втілює ідею соборності України: малий Державний Герб України підтримують гербові фігури архістратиґа Михаїла і коронованого лева – символи міст Києва і Львова, стилізовані написи **УКРАЇНА/ 2003/ 10/ ГРИВЕНЬ**, логотип Монетного двору, а також позначення металу, його проби – **Ag 925** та маса в чистоті – **31,1**.

На реверсі монети в намистовому колі в центрі зображено поясний портрет Кирила Розумовського, ліворуч – його герб, на другому плані праворуч – собор Різдва Богородиці в Козельці. Між зовнішнім кантом монети і намистовим колом угорі розміщено стилізований напис **КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ**, унизу – роки життя **1728–1803**.

Художники – Олександр Івахненко (аверс), Святослав Іваненко (реверс).

Скульптори – Анджей Новаковські, Святослав Іваненко.

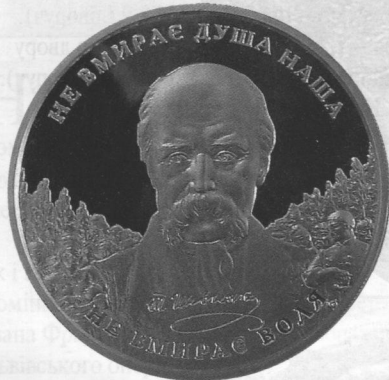

Батурин. Палац К. Г. Розумовського, в якому він жив у 1794-1803 рр.

Печатки м. Батурина та м. Глухова, XVIII ст.

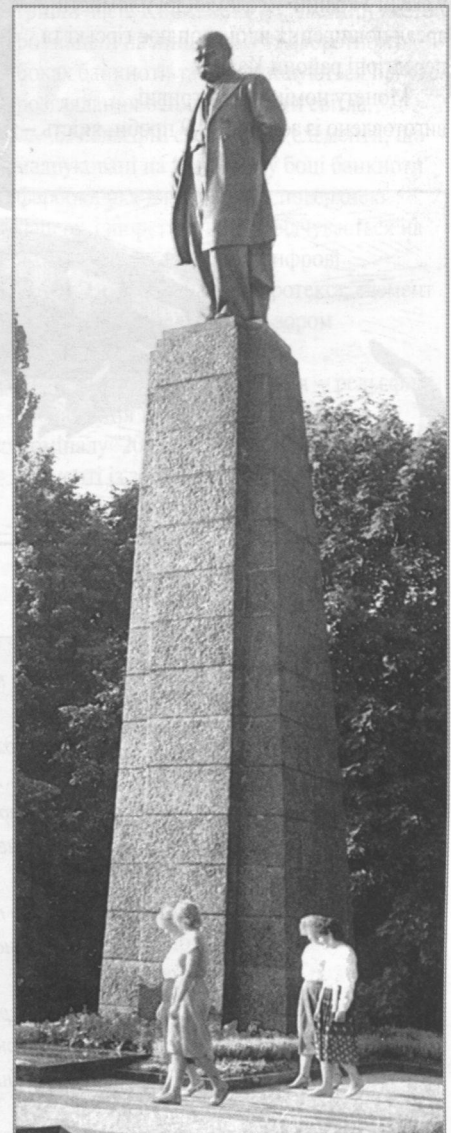
Не вмирає душа наша, не вмирає воля

металу та його проби – **Ag 925**, маса в чистоті – **62,2** та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети зображено портрет Тараса Шевченка з факсиміле, по обидва боки від портрета – композиція, що нагадує крила, – герої творів на тлі дерев та півколом розміщено написи: угорі – **НЕ ВМИРАЄ ДУША НАША**, унизу – **НЕ ВМИРАЄ ВОЛЯ**.

Художник і скульптор – Роман Чайковський.

Національний банк України ввів у обіг 30 січня 2004 року пам'ятну монету "Не вмирає душа наша, не вмирає воля" номіналом 20 гривень. Монета випущена з нагоди 190-ї річниці з дня народження видатного українського поета Т. Г. Шевченка (1814–1861) і створена за мотивами його творів. Тарас Григорович Шевченко підніс українську літературу до найвищого світового рівня, забезпечивши їй міжнародне визнання. Його "Кобзар" (1840) та поема "Гайдамаки" (1841) є унікальними зразками художньої творчості.

Монету номіналом 20 гривень виготовлено із срібла, якість – "пруф", маса в чистоті – 62,2 г, діаметр – 50,0 мм, тираж – до 4 000 штук. Гурт монети – секторальне рифлення.

На аверсі монети у центрі розміщено малий Державний Герб України на тлі рушника з голографічним зображенням орнаменту (ліворуч); праворуч від Герба – мальви. Угорі півколом розміщено напис **УКРАЇНА**, унизу в три рядки – **20 ГРИВЕНЬ 2004**, а також позначення

Саламандра

підвишена, маса – 1,24 г, діаметр – 13,92 мм, тираж – до 10 000 штук.
Гурт монети гладкий.

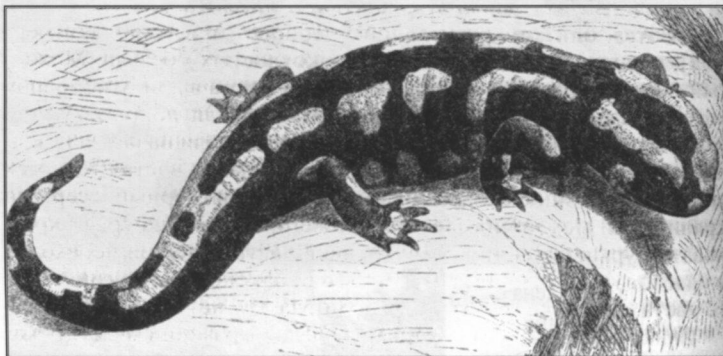
На аверсі монети в бусинковому колі розміщено малий Державний Герб України, над яким – рік карбування монети 2003; кругові написи: **УКРАЇНА** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу), а також позначення металу, його проби – **Au 999,9** (ліворуч), маса – **1,24** та логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч).

На реверсі монети зображено саламандру, навколо – кругові написи: **САЛАМАНДРА** та **SALAMANDRA**.

Художник і скульптор – Володимир Дем'яненко.

Національний банк України у серії "Найменші монети світу" ввів у обіг 8 грудня 2003 р. пам'ятну монету "Саламандра" номіналом 2 гривні, присвячену представникові ряду Хвостатих земноводних, єдиному виду роду саламандр у фауни України – саламандрі плямистій, ареал поширення якої охоплює гірські та передгірні райони Карпат.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999,9 проби, якість –

350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року

Національний банк України, продовжуючи серію "Герої козацької доби", ввів у обіг 5 січня 2004 р. ювілейну монету "350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року" номіналом 10 гривень, присвячену важливій події періоду національно-визвольної війни українського народу – військовій Переяславській раді 8 (18) січня 1654 р., коли збори генеральної старшини, козацтва, міщан та селян проголосували за входження України до складу Росії на правах політичної автономії. Статті відповідної угоди пізніше були затверджені у вигляді Березневих статей 1654 року.

Монету виготовлено із срібла 925 проби, якість – "пруф", маса в чистоті – 31,1 г, діаметр – 38,61 мм, тираж – до 8000 штук. Гурт монети рифлений.

Всі монети та медалі відкарбовано на Монетному дворі Національного банку України.

За Розпорядженням НБУ від 08.06.2000 р. на пам'ятних монетах України розміщується логотип Монетного двору України.

Пам'ятні монети України є дійсними платіжними засобами України і обов'язкові

до приймання без будь-яких обмежень

за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування

на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Пам'ятні монети із дорогоцінних металів реалізуються в Україні і за кордоном за колекційною ціною.

20 гривень 2003 р.

На аверсі монети на дзеркальному тлі потрійної арки православного храму зображено малий Державний Герб України, під яким у два рядки – номінал монети – **10 ГРИВЕНЬ**, праворуч (у три рядки) – позначення металу, його проби – **Ag 925**, маса в чистоті – **31,1** та логотип Монетного двору, також праворуч півколом на дзеркалі розміщено напис **УКРАЇНА**, унизу – рік карбування монети **2004**.

На реверсі монети на дзеркальному тлі потрійної арки православного храму зображено багатофігурну композицію на чолі з Богданом Хмельницьким, під якою дата – **1654**, праворуч півколом розміщено напис **ПЕРЕЯСЛАВСЬКА КОЗАЦЬКА РАДА**.

Художники – Оксана Тербохіна, Наталя Домовицьких.

Скульптор – Володимир Дем'яненко.

Національний банк України з 1 грудня 2003 року ввів в обіг банкноту номіналом 20 гривень зразка 2003 року. Розмір банкноти – (69×130) мм. Переважаючий колір банкноти – зелений.

Основні зображення на новій банкноті як і на попередніх банкнотах цього номіналу: на лицьовому боці – портрет Івана Франка; на зворотному – зображення Львівського оперного театру.

Основні елементи захисту

Банкнота надрукована на спеціальному тонованому папері із зеленим відтінком, який відповідає переважаючому кольору зображень, що є на банкноті.

1. Водяний знак – багатотонове зображення портрета Івана Франка, видиме під час розглядання банкноти проти світла та розташоване локально.

2. Світлий елемент водяного знака – зображення цифрового позначення номіналу "20" видиме під час розглядання банкноти проти світла.

3. Захисна стрічка – повністю занурена в товщу паперу полімерна стрічка, на якій розміщені прозорі зображення в прямому та перевернутому вигляді: "20 ГРН", елемент малого Державного Герба України – тризуб і цифрове позначення номіналу "20" у два рядки. В ультрафіолетових променях стрічка світитиметься жовто-зеленим і синім кольорами.

4. Оптично-змінною фарбою (ОВІ), яка змінює колір під час розглядання банкноти під різними кутами зору з пурпурного (малиново-фіолетового) на оливково-зелений, виконано розетку з цифровим позначенням номіналу "20" на лицьовому боці банкноти.

5. Сумішене зображення – зображення гривні часів Київської Русі, частини якого розміщені на лицьовому та зворотному боках банкноти та які суміщуються під час розглядання банкноти проти світла.

6. Рельєфні елементи – елементи, що надруковані на лицьовому боці банкноти фарбою, яка виступає над поверхню паперу, і шорсткість яких відчувається на дотик (портрет, написи, цифрові позначення номіналу, мікротекст, елемент для людей з послабленим зором (трикутник).

7. Приховане зображення – рельєфне зображення цифрового позначення номіналу "20", приховане в декоративному елементі із зображенням малого Державного Герба України на лицьовому боці банкноти.

8. Мікротекст – написи, що повторюються, які можна прочитати за допомогою збільшувального скла.

9. Орловський друк – спеціальний друк, який забезпечує точне збігання фарб на межі двох різних кольорів без розривів і зміщення елементів дизайну.

10. Райдужний друк – спеціальний друк, що забезпечує поступовий перехід одного кольору елементів без їх розривів і зміщення в інший.

11. Серійний номер надруковано двічі фарбами червоного та чорного кольорів.

12. Антисканерна сітка – розміщені під різними кутами тонкі лінії, які під час копіювання або сканування банкноти можуть утворювати на копії "муар" (захисні сітки з обох боків банкноти).

Богдан Хмельницький проголошує промову у Переяславі 1654 р. Гравюра невідомого художника, 1880-ті роки.

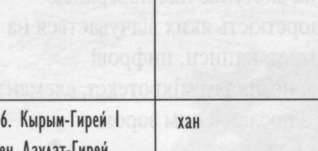
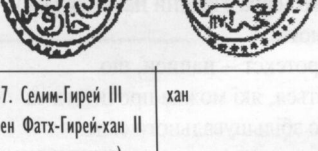
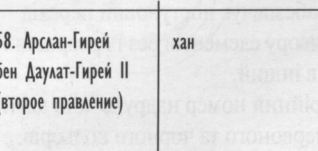
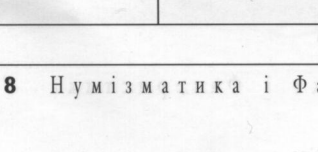
Печатки м. Переяслава: старша польських часів (першої полов. XVII ст..) і новіша - другої полов. XVII ст.

История Крымского ханства в монетах

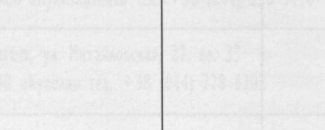
Окончание. Начало см. в № 3'03, 4'03.

Евгений Карлов (Лисичанск)

Правители (ханы)	Имя, титулы	Даты жизни и смерти (возраст)	Годы правления (продолжительность) Год Хиджры/год н. э.	Отношение к предшественнику	Семья, родственники
53. Селим-Гирей II бен Каплан-Гирей I	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Умер 20 джемази'уль-эввеля 1161 г.—18 мая 1748 г. от неутолимой жажды.	1156/1743—1161/1748 Правил 4 года, 8 месяцев.	Легко достиг ханского трона. Порта нуждалась в содействии татар в войне с Персией. Хан собрал войско и отправил с нур-эд-дином, а сам остался. Кроме того калга сделал набег на Черкессию. В конце ноября 1746 г. получил подарки по пути в Порту к султану. В Стамбуле его встретили торжественно, в феврале 1741 г. вернулся.	Отец — Каплан-Гирей-хан I (см. выше). Дед — Селим-Гирей I (см. выше). Сыновья: Касим-Гирей, Каплан-Гирей II (см.).
54. Арслан-Гирей бен Даулат-Гирей II (первое правление)	хан каан-султан назвал впервые Крымского хана. 	Дата и место рождения неизвестны. Находился в ссылке на о. Хиос.	1161/1748—1169/1756 Отрешен и сослан на о. Хиос в конце м-ца джемази'уль-эввеля 1169 г. х.—в марте 1756 г. по интриге судьи Кырыми-Риза-эфенди.	В начале джемази'уль-ахыра первый мирахор был послан с грамотою и регалиями в Визу с приказом немедленно Арслан-Гирею отправляться в Крым, не являясь в Порту. Ремонтировал дороги, восстанавливал дворцы, возводил укрепления. Получил подарки в сентябре 1751 г. от султана. В грамоте впервые хан назван кааном.	Отец — Даулат-Гирей-хан II (см. выше). Дед — Селим-Гирей-хан I (см. выше). Братья: Фатх-Гирей-хан II (см.), Крым-Гирей, Ахмад-Гирей. Сын — Даулат-Гирей-хан III (см.).
55. Халим-Гирей бен Са'адат-Гирей III	хан 	Дата и место рождения неизвестны. В конце октября 1758 г. выехал в Румелию.	1169/1756—1172/1758 Получил отставку в сефере 1172 г. х.—в октябре 1758 г. и водворен на прежнее свое местожительство. На его место вновь предложили Арслан-Гирея, но тот отказался.	Хан был сведущ в науках, в молодости красив и благонаравен, славился ловкостью и мужеством. Под конец жизни пристрастился к опиуму и гашишу. Сделался старым, не способным управлять делами. Народ стал бунтовать. Эти сведения дошли в Порту.	
56. Крым-Гирей I бен Даулат-Гирей (первое правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны.	1172/1758—1178/1764 Правил около 6 лет. Получил отставку в начале реби'уль-эввеля 1178 г. х.—в начале сентября 1764 г. Вывезен из Крыма и сослан на о. Хиос. По другим данным на о. Родос.	Пришлось дать назначение на ханство. Получил в сефере 1172 г. х.—в октябре 1758 г. султанскую грамоту и инвестируру. Постоянно происходят бунты ногайцев.	Отец — Даулат-Гирей-хан II (см. выше). Дед — Селим-Гирей-хан I (см. выше). Братья: Фатх-Гирей-хан II, Арслан-Гирей-хан, Ахмад-Гирей.
57. Селим-Гирей III бен Фатх-Гирей-хан II (первое правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Проживал в ссылке.	1178/1764—1180/1767 Правил около 3 лет. Был калгою в первое правление Арслан-Гирей-хана. После отставки с поста калги проживал в деревне Чакылы в Визском округе. Оказался неспособным действовать согласно видам Порты.	Назначен вместо Крым-Гирей-хана (1758-1764 гг.). В мухарреме 1179 г. х.—в июне-июле 1765 г. посетил Стамбул с двумя сыновьями.	Отец — Фатх-Гирей-хан II (1736-1737 гг.). Дед — Даулат-Гирей-хан II (см. выше).
58. Арслан-Гирей бен Даулат-Гирей II (второе правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Умер в мухарреме 1181 г. х.—в июне 1767 г., с трудом добравшись до Каушен.	1180/1767—1181/1767 Правил 3 месяца. Умер.	Назначен вместо Селим-Гирей-хана III (1764—1767 гг.). 13 шеввеля 1180 г. х.—14 марта 1767 г. Старик с трудом добрался до Каушан.	См. первое правление

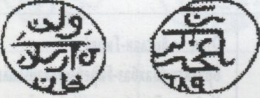

История Крымского ханства в монетах

Правители (ханы)	Имя, титулы	Даты жизни и смерти (возраст)	Годы правления (продолжительность) Год Хиджры/год н. э.	Отношение к предшественнику	Семья, родственники
59. Максуд-Гирей бен Саламат-Гирей II (первое правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Проживал в ссылке в своем чифтликке в Фундукулу.	1181/1767–1182/1768 Правил около 1 года. Хан обнаружил вялость, слабость и неспособность по требованию обстоятельств показать себя на войне. Он был отрешен и отослан в свой чифтлик, находящийся в Фундукулу.	Назначен вместо Арслан-Герий. Проживал в своем чифтликке Фундукулу. Смуты в Польше. Распри между Портой и Россией.	Отец – Саламат-Гирей-хан II (см. выше). Дед – Селим-Гирей-хан I (см. выше).
60. Кырым-Гирей I бен Даулат-Гирей (второе правление)	Прозвище «Дэли хан» - сумашедший хан» получил от своих подданных за страсть к оргиям. хан 	Дата и место рождения неизвестны. Умер под звуком музыки, которую ему исполняли шесть музыкантов, постоянно находившихся в его покоях. Вероятно был отравлен в Каушане.	1182/1768-1182/1769 Правил Умер.	Вторично назначен ханом 7 джемази'у-ль-ахыра 1182 г. х.-19 октября 1768 г. Хана очень чествовали. На него возлагались надежды в предстоящей войне. Он был богатырь, грозный человек. 7 января 1769 г. двинулся из Каушан к русской границе. Совершив опустошительный набег хан вернулся в Каушаны.	См. первое правление
61. Даулат-Гирей IV бен Арслан-Гирей (первое правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Проживал в ссылке на о. Кипр.	1182/1769-1183/1770 . 11 месяцев правил. Сослан на о. Кипр. Отрешен султаном за трусость и бездеятельность во время военных действий.	Избран с одобрения всех султанов, мурз и других. Проживал в своем чифтликке. Безчестный, безсиленный, к делу не годный. Прибыл из Каушан в армию в реб'у-ль-эввеле 1183 г. х.-в июле 1769 г. Хотин сдали русским. Хану делались дорогие подарки, но в ответ от него не дождался действий.	Отец - Арслан-Гирей. Братья: Шахбаз-Гирей-султан-калга, Мубарек-Гирей-султан-нур-эд-дин.
62. Каплан-Гирей II бен Селим-Гирей	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Получил позволение водвориться в своем чифтликке. Умер в реб'у-ль-ахыре 1185 г. х.- в июле-августе 1771 г. от чумы в возрасте 32 года. Похоронен в ограде священной мечети деревни Су-Баши.	1183/1770-1184/1770. Правил около 9-ти месяцев. Отстранен 4-го ша'абана 1184 г. х.-23 ноября 1770 г.)По другим данным правил 11 месяцев).	По решению султана направился в Баба-Дагы. Там совершил обычный обряд принятия высочайшей инвеституры 5-го зиль-ка'адз-2 марта 1770 г. Изпод Измаила пошел в Каушан. Постоянные столкновения с русскими.	Отец - Селим-Гирей-хан II (1743-1748 гг.). Дед - Каплан-Гирей-хан I (см. выше).
63. Селим-Гирей III бен Фатх-Гирей II (второе правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Умер в шеввале 1200 г. х.-в августе 1785 г. в возрасте 73 лет.	1184/1770-1185/1771 Правил около 10 месяцев 24 реб'у-ль-ахыра 1185 г. х.- 8 августа 1771 г. прибыл в Босфор и остановился в Буюк-Дерэ. Ему было предписано оставаться здесь. 27 июля 1771 г. крымское собрание в Карасу-базаре подписало присяжной лист о союзе с Россией.	Назначен султаном в ша'абане 1184 г. х.-в ноябре-декабре 1770 г. Прибыл в главную квартиру 9-го рамазана-27 декабря. Зимовал между Баба-Дагы и Тулчею. Постоянно жаловался на недостаток ... провизии. Хан отправился в Крым морем. В Крыму происходили столкновения с русскими. Хан на корабле бежал в Порту.	См. первое правление
64. Максуд-Гирей бен Саламат-Гирей II (второе правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. По другой версии сослан в Самаково. Потом он был прощен и получил разрешение поселиться в своем чифтликке.	1185/1771-1186/1772 Узнал о приглашении Даулат-Гирея к султану и его отправке в экспедицию в Крым. Счел это обидным и знаком лишения ханской власти, со своей свитой удалился в свой чифтлик 20 реб'у-ль-эввеле 1187 г. х.-11 июня 1772 г. Последовал султанский указ о ссылке в Татар-Базарджик и наказании его за дурное поведение.	В начале ша'абана 1185 г. х.-в ноябре 1771. пригласили всех проживавших в Румилии султанов Гирейского дома и мурз в столицу и начали выбирать хана во дворце Давуд-паши. Остановились на Максуд-Гирее.	См. первое правление

История Крымского ханства в монетах

Правители (ханы)	Имя, титулы	Даты жизни и смерти (возраст)	Годы правления (продолжительность) Год Хиджры/год н. э.	Отношение к предшественнику	Семья, родственники
65. Сахиб-Гирей II бен Ахмед-Гирей	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Хан изъявил желание поселиться в Текфур-Дагы. По другой версии, Сахиб-Гирей будучи низложен волею татар, отправился прямо в Рудинию. Потом получил от Порты чифтлик, годовой и месячный оклады, водворился в Чатаджде, где потом и скончал живот свой. В течение 30 лет своей уединенной жизни в отставке ни разу не спустился с лестницы своей квартиры. Речь его представляла смесь татарской, турецкой и черкесской.	1186/1772-1189/1775. По обмене ратификаций Сахиб-Гирею была послана султанская грамота и инвеститура с миралаем. 27 эфвара 1189 г. х.-29 апреля 1775 г. в Бююк-Дэрэ пристал корабль с Сахиб-Гиреем. Хан изложил обстоятельства своего бегства в письме садразаму. Ему в ответ было предложено выбрать место жительства.	По новому порядку считался избранным от целого народа. Получил инвеституру от Высокой Порты в знак султанского согласия. 10 июля 1774 г. был заключен Кучук-Кайнарджийский мир.	Отец - Ахмед-Гирей. Дед - Даулат-Гирей-хан II (см. выше). Брат — Шахин-Гирей-кага. В конце 1773 г. отказался от должности кааги.
66. Даулат-Гирей IV бен Арслан-Гирей (второе правление)	хан 	Дата и место рождения неизвестны. Умер в 1780 г. в своем чифтлаке около Филиппополя.	1189/1775-1191/1777. Правил около 2-х лет. 29 марта 1777 г. оставил Багчисарай и отъехал в Балаклаву. 3 апреля 1777 г. отплыл в Синоп, забрал свой гарем и 14 апреля прибыл в Константинополь. Встречен был с почестями, парадными обедами. Получил подарки от султана. Отправлен в ссылку.	В сефере 1189 г. х.-в апреле 1775 г. все татары на основании условий самостоятельности, предложили ему ханский трон. Об этом доложено и заявлено было Порте. Хану препровождены высочайшая грамота и инвеститура.	(см. первое правление)
67. Шахин-Гирей бен Ахмед-Гирей (первое правление)	хан 	Дата рождения неизвестна. Родился в Адрианополе. Рано лишился отца. Жил с матерью в Фессалониках. Затем попал в Италию в Венецию.	1191/1777-1196/1782 калга при Сахиб-Гирей II Бахадур-Гирей поднял восстание и напал на хана. Шахин с Веселицким спаслись в Еникале под защитой русского гарнизона.	Сперва провозглашен ханом на Кубани. Ему присягнули ачуевские жители. Имел поддержку со стороны России. Получал пособие на ведение дел. На свои нужды 1000 рублей. В 1191 г. х.-21 апреля 1777 г. был избран ханом Крымским. Ему присягнули беи, мурзы, аги на 9-и артикулах. Духовенство дало Фетву. В октябре 1777 г. вспыхнуло восстание в Бахчэ-Сарае, охватившее весь Крым. Старик Селим-Гирей ворвался в Крым в конце 1777 г. но без результата.	Отец - Ахмед-Гирей. Брат - Сахиб-Гирей-хан (1772-1775 гг.). Дед - Даулат-Гирей-хан II (см. выше). Дядя - Керим-Гирей-Шахин.
68. Бахадур-Гирей II Монеты с его именем не чеканились.	Хан Крымский	Дата и место рождения неизвестны. Умер в 1792 г. в Текфур-Дагы (Родосто)	1196/1782-1198/1783 Правил около 10 месяцев. В апреле 1782 г. противники напали на дом Шахин-Гирея, который на корабле бежал в Еникале, а затем в Керчь. 24 января 1783 г. Потемкин поручил русским войскам войти в Крым. Самойлов с Шахин-Гиреем разбили мятежников. Хан Шахин-Гирей начал расправу и казни противников в феврале. Бахадур-Гирей попал к русским в плен. Затем бежал на Кубань.	Избран ханом противниками Шахин-Гирея. Пришел с Кубани в Крым со своими сторонниками. В 1204-1789/1790 гг. вызван в Турцию и поселен в Текфур-Дагы (Родосто).	Данных нет.

История Крымского ханства в монетах

Правители (ханы)	Имя, титулы	Даты жизни и смерти (возраст)	Годы правления (продолжительность) Год Хиджры/год н. э.	Отношение к предшественнику	Семья, родственники
69. Шахин-Гирей бен Ахмед-Гирей (второе правление)	хан	Родился в Адрианополе. Рано лишился отца. Жил в Фессалонниках. Затем попал в Италию в Венецию. 27 января 1787 г. оставил Россию. Султан назначил чифталик в Румелии. Затем в 1204 г. х.-1789-1790 гг его поселили в Текфур-Дагы (о. Родос). Был убит по приказу султана, спустя 2 года.	1197/1783 Правил январь-февраль Де-Бельмонт вошел в Крым и вступил с татарами в переговоры, предлагается им подать просьбу о принятии Крыма в Россию. Хану объявили, что сохранение его трона не представляет интереса. Переговоры вел Лошкарев. В конце февраля хан отрекся, отдав себя под покровительство России. Дали 200 т. руб. в год. Потом ханство в Персии обещали.	Россия вооруженною рукою восстановила права Шахин-Гирея, который учинил расправу над противником. 8 апреля 1783 г. обнародован Манифест Е II о принятии Ерыма в состав Российской имп. Потемкин выехал в Крым для принятия новой области. Крымцы были приняты в русское подданство. 10 июля Крым присягнула на верность России.	См. первое правление
70. Шахбаз-Гирей бен Арслан-Гирей-хан (монеты с его именем не чеканились)	Хан Кубанский (Крым вошел в состав Российской империи)	Дата рождения неизвестна. Умер 27 зи-ль-ка'да 1207 г. х.-7/25 июня 1793 г. в Визе.	1201/1787-1205/1790. Правил 1 год и 6 месяцев. Занимал должности: Едисанский сераскер при отце Арслан-Гирее; Бужакский сераскер и Орский бей при дяде Крым-Гирее; Калга при старшем брате Давлет-Гирее. Проживал в отставке в Визе.	В 1201 г. х.-в сентябре 1787 г. был вызван в Порту и пожалован султаном ханским достоинством. В джемази'у-ль-эввеле 1203 г. х.-в феврале 1789 г. было предписано отправляться в прежнее место жительства.	Отец - Арслан-Гирей-хан. Дядя - Крым-Гирей-хан. Братья: старший - Давлет-Гирей-хан; Мубарек-Гирей, Арслан-Гирей.
71. Бахт-Гирей бен Крым-Гирей-хан (монеты с его именем не чеканились)	Хан Кубанский (Крым вошел в состав Российской империи).	Дата рождения неизвестна. Умер в рамадане 1215 г. х.-в январе 1801 г. на острове Митилена.	1205/1790-1206/1792 Правил 3 года и 8 месяцев. Занимал должности: калга при Крым-Гирее.	В 1790 г. был пожалован султаном ханским достоинством. После разжалования в 1792 г. сослан и заточен в Кандию, вскоре перевезен на остров Митилену, потом на остров Хиос, отсюда угнан в Галиполи, из Галиполи переселили в Текфур-Дагы, затем жил в своем чифтаике в Паша-Карыйеси, вторично отправлен на о. Митилену.	Отец - Крым-Гирей-хан. Дядя - Арслан-Гирей-хан. Брат - Мухаммед-Гирей.

АНТИКВАРНЫЕ МАГАЗИНЫ

Стоимость размещения строки рекламной информации в четырех номерах журнала 100 грн. Тел. + 38 (044) 490 7669, факс + 38 (044) 555 4628, E-mail: numismat@i.kiev.ua	МОНЕТЫ						БОНЫ				НАГРАДЫ, ЗНАКИ				АНТИКВАРИАТ						ПРОЧЕЕ							
	Украина	Россия	Европа	Мир	Модерн	Средневековые	Антика	Украина	Россия	Европа	Мир	Россия	СССР	Германия	Мир	Мебель	Картины	Фарфор	Стекло	Часы	Предметы интерьера	Археология	Открытки	Почтовые марки	Плакаты	Книги	Миллерия	Ювелирка
Белая Церковь , салон-магазин «Коллекционер» тел. +38 (050) 380 50 36, +38 (044 63) 93 333	X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X		X	X	X	X		X				X	X	
Запорожье , пр. Ленина, 189 Антикварный салон «Антика» тел. +38 (0612) 120 200, факс +38 (0612) 125 431 E-mail: diana@marka.net.ua	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Киев , ул. Бассейная, 21 «Галерея Реликвия» тел. +38 (044) 235 9123	X	X	X	X	X	X	X	X				X			X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X		
Киев , ул. Горького, 11 Салон «Нумизматика» тел. +38 (044) 220 5418	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X									X		X	X	X	
Киев , ул. Михайловская, 22, кв. 33 000 «Купола» тел. +38 (044) 228 6202	X	X	X	X		X	X					X	X	X	X						X						X	
Сумы , ул. Соборная, 25, кв. 24 тел. +38 (054) 22 11 441	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X				X		X	X	X	

Стоимость размещения строки рекламной информации в четырех номерах журнала 100 грн. Тел. + 38 (044) 490 7669, факс + 38 (044) 555 4628, E-mail: numismat@i.kiev.ua

Реклама магазинов, в которых продается журнал «Нумизматика и фалеристика», — публикуется бесплатно.

Монети 1924 р. випуску у грошовому обігу СРСР

■ Олександр Десятніков (Черкаси)

Серед економічних здобутків СРСР періоду непу особливу увагу привертає грошова реформа 1924 р., яка стала завершальним етапом процесу стабілізації фінансової системи. Реформа вилучала з обігу знецінені радзнаки та вводила нові казначейські білети в 5, 3 та 1 рубль золотом. Нові грошові знаки прив'язувались до червінця і фактично були дрібними купюрами грошового обігу. Один червінець дорівнював 10 карбованцям казначейськими білетами, причому обмежень обміну одних купюр на інші не встановлювалось. Таким чином досягалась цілісність грошової системи.

Важливим актом в серії заходів грошової реформи 1924 р. було введення в обіг мідної та срібної монети.

При плануванні здійснення реформи стояло питання, чи обмежитись випуском паперових грошей, чи приступити також до випуску металевих монет. Про золото поки що не могло бути, звичайно, й мови. Але для того, щоб поставити казначейську емісію на міцнішу основу, уявлялось правильним випустити срібну монету. Ця монета неповноцінна, але населення звикло до неї, і після відсутності металу в обігу протягом майже десяти років поява срібла мала оздоровлююче подіяти на грошовий обіг. Випуск срібної монети мав упорядкувати грошовий обіг на селі, оскільки передбачалось, що селянство залюбки сприйме срібні гроші. Особливо великого значення випуск срібла набув з точки зору необхідності впровадження якомога більшої кількості грошей та розширення емісійних можливостей казначейства.

Про карбування розмінної монети було оголошено декретом ЦВК та РНК СРСР від 22 лютого 1924 р. Постанова встановлювала дореволюційний монетний устав. Було визнано найдоцільнішим не змінювати ані вмісту чистого срібла та міді в монетах, ані їх лігатурної ваги та діаметру, ані попереднього ремедіуму. Обіг мав отримати монету, яка в точності відповідала тій, якою звали користуватися до війни. Змінено було лише її зовнішній вигляд.

Постанова про випуск монети зводилась до наступного. Випускається срібна монета високопробна (банківська) номіналами в 1 рубль та в 50 копійок (полтинник) та низькопробна (білонна) номіналами в 20 копійок, 15 копійок і 10 копійок. Попередні срібні монети в 25 копійок та 5 копійок не

випускаються: досвід минулих років показав, що вони не потрібні обігові. Мідні монети випускаються номіналами в 5 копійок, 3 копійки, 2 копійки та 1 копійка. Срібна та мідна монети є законним платіжним засобом, тобто обов'язковим до прийому в платежі для всіх закладів, підприємств та осіб, причому 1 карбованець срібною чи мідною монетою прирівнюється до 1 карбованця золотом державними казначейськими білетами. Система грошового обігу була, таким чином, приведена до єдності [1, с. 295-296].

Для срібла та міді закон зберігав ті самі обмеження, які існували в попередньому монетному уставі. Банківське срібло (1 рубль та полтинник) було обов'язковим до прийому на суму до 25 крб., білонне срібло (20 коп., 15 коп., 10 коп.) та мідна монета – на суму до 3 крб. Така жорстка регламентація покликана була попередити осідання в одних руках великих сум монет. Лише каси державного казначейства зобов'язані були приймати срібну та мідну монету без обмежень [1, с. 296]. Потерта монета, яка надійшла у каси НКФ знову в обіг не випускалась. Зіпсована та нерозпізнювана по штемпелю монета не приймалася зовсім у каси НКФ і була необов'язковою до прийому у платежі [2, с. 135].

Для того, щоб випуск монети набув необхідного значення, потрібно було, щоб його розміри були достатньо великими і щоб він не плентався у хвості казначейської емісії, а складав протягом найменше першого року таку ж чи майже таку ж частину її, як випуск державних казначейських білетів. Так само підходило до питання і законодавство про грошовий обіг. Декрет давав доручення Народному Комісаріату Фінансів відкарбувати до 1 січня 1925 р. срібної та мідної монети на суму до 100 млн. крб. [1, с. 296]

Між тим проведення реформи за викладеним планом зустріло технічні ускладнення, через які неможливо було, однак, відкласти грошову реформу чи змінити її план. Монетний двір виявився недостатньо обладнаним для того, щоб у короткий термін впоратись із поставленими завданнями. Тому декрет дозволяв НКФ випустити тимчасові паперові бони номіналом від 1 до 50 копійок з тим, щоб не пізніше 1 січня 1925 р. оголошено було вільний обмін цих бон по номіналу на дзвінку монету [3, с. 110].

Випуск бон був тимчасовим заходом. Їх кількість в обігу зростала до грудня 1924 р., доки досягла суми в 27801,1 тис. крб. З 1 січня почався обмін цих бон на монети і настало швидке вилучення їх з обігу. Між тим, в обігу частина бон прийшла в настільки зношений стан, що вийшла з вжитку без пред'яви до обміну. Досить імовірно, що ця частина досягла декількох мільйонів карбованців [4, с. 54].

Декрет передбачав також частку срібних монет дореволюційного карбування: старе срібло не "монетизується", тобто не визнається законним платіжним засобом; заборона виробництва та прийому платежів старим сріблом залишається в силі. У населення зберігалась дуже велика кількість довоєнного монетного срібла, тому склалась серйозна стурбованість, що його визнання поверне у канали грошового обігу стару білонну монету та заповнить їх настільки, що для нової казначейської емісії залишиться зовсім мало місця. З іншого боку при обговоренні реформи висловлювались побоювання, що невизнання старого срібла може перешкодити введенню срібної монети нового карбування [1, с. 296-297]. Але ці прогнози не виправдалися. Якщо у березні за срібну монету в 1 рубль на вільному ринку давали 1,15 коп., то вже у квітні – лише 58 коп. [5, с. 220]. Таким чином перетворення старої монети на лом завдало втрат її тримачам.

Однак, зупинитись перед цим не доводилось, оскільки цього вимагали інтереси найбільш успішного проведення реформи. Справа в тому, що випуск срібла, яке осідає надовго чи назавжди в обігу, становить серйозний прибуток для держави, оскільки ринкова ціна срібла, що міститься в монеті, менше номінальної вартості, позначеної на монеті. Золотник срібла коштував, наприклад, у Саратові 1 лютого 1924 р. – 12 коп. Вартість металу одного срібного рубля складала відповідно близько 50 коп., інші 50 коп. склали монетний дохід держави. Намічений на 1 січня 1925 р. випуск 100 млн. крб. сріблом обіцяв чистий прибуток приблизно 45–50 млн. крб. а це мало відіграти істотну роль у збалансуванні бюджету [6, с. 101].

Практичне виконання реформи відбувалось безпосередньо за виданням законодавчих постанов. Зокрема до випуску срібла приступили 26 лютого 1924 р. [1, с. 299].

Перші срібні гроші надійшли в чотири крупні московські торгівельні заклади - ГУМ, Мосторг, Моссільпром та МОСПО. Наступного дня монети стали видавати на заду покупцям [7, с. 28].

На 1 березня 1924 р. срібна монета складала 1,1% у загальній грошовій масі, на 1 квітня - 2,5% і на 1 червня - 3,6% [5, с. 218]. Таким чином, спочатку після проведення реформи відчувався дефіцит розмінної монети, особливо на селі. Наприклад, коли у с. Григоріополі Одеської губернії у березні 1924 р. з'явився перший радянський гривеник, його щасливий власник став показувати цю монету в базарний день на торговельному майдані села. За власником гривеника ходили ватагою більшою, ніж за ведмедем, якого незадовго до цього водили селом [8, с. 162].

Крім того, в уряді викликало дискусію питання про можливість тезаврацію срібних монет у зв'язку з прирівненням їх до казначейських білетів. Одні стверджували, що срібло буде ходити по курсу вище паперових грошей, інші навпаки, стверджували, що курс срібла буде нижчим курсу казначейських білетів. Насправді ж, срібло, оскільки воно утрималось в обігу, ходило нарівні з казначейськими білетами. Процес тезаврації срібла був невідворотним на початку реформи. Населення, навчене гірким досвідом попередніх інфляцій, як і передбачалося почало притримувати срібні гроші, вичікуючи подальшої долі нових паперових грошових знаків. Тобто тезаврація в цей час йшла за рахунок срібної монети. Але приблизно з липня срібло почало повертатися в обіг як розмінні гроші. Лише тоді, коли срібла стало в обігу достатня кількість, його тезаврація припинилася [9, с. 9-10; 5, с. 220].

З липня 1924 р. у зв'язку з підготовкою до реалізації врожаю політика стримування емісії була відмінена. Почалось помітне посилення випуску нових грошей. Так, якщо емісія срібних монет становила у червні 4359 тис. крб., то у липні вже 13656 тис. крб., у серпні - 7656 тис. крб. та у вересні - 6626,1 тис. крб. Мідна монета, якої у червні було емітовано на суму 0,1 тис. крб., у липні вже випущено на суму 16,2 тис. крб., у серпні - 12,9 тис. крб. та у вересні на 98,2 тис. крб.

[5, с. 221]. Відповідно зростала і кількість монет у обігу: срібної у період з червня по жовтень 1924 р. з 16650,1 тис. крб. до 48944,0 тис. крб. та мідної за той самий період з 0,1 тис. крб. до 127,4 тис. крб. [5, с. 222]. На 1 жовтня 1926 р. в обігу було на 141,2 млн. крб. срібної монети та 7,2 млн. крб. мідної [1, с. 339].

У перші місяці після реформи для посилення засобів казначейства випускались ще паперові гроші, але з 1 липня 1924 р. випуск казначейських білетів для покриття бюджетних дефіцитів фактично припинився, а згідно з постановою ЦВК від 29 жовтня 1924 р. було заборонено законом. Джерелом прибутку казначейства залишився лише

випуск срібної та мідної монети. На 1924-1925 рр. він визначений був бруто (тобто без відрахування вартості металу та карбування) у 80 млн. крб. У наступному році він склав лише 15 млн. крб. У 1926-1927 рр. він вже не був внесений до бюджету, оскільки досвід попереднього року показав, що кількість дрібної монети у обігу зростає повільно і що розміри цього зростання не можуть бути передбачені з достатньою точністю [1, с. 339].

Темпи, з якими сфера обігу поглинала запаси розмінного срібла, вже в період підготовки до випуску мідної монети змусили Наркомфін шукати шляхи збільшення її виробництва. Було переведено на тризмінну роботу Монетний двір та прийнято рішення розмістити замовлення на випуск монети на інших підприємствах. Для цієї мети було обрано ленинградський телефонний завод "Красная заря", де з жовтня 1924 р. карбували монети номіналами 2 копійки та 3 копійки. У той самий період Монетний двір випускав монети номіналами 1 копійка та 5 копійок. За один день карбувалося понад 1 мільйон монетних кружків. Пізніше одно- та п'ятикопійчани карбувала і "Красная заря". Було запропоновано карбувати срібну та мідну монету в Тулі та Одесі на штампувальних підприємствах, що входили до об'єднання електромеханічних заводів. Однак брак фахівців та досвіду зробили цю справу нереальною [7, с. 31; 8, с. 162-163].

Тоді за посередництвом повноваженого представника СРСР у Великобританії Х. Раковського було вирішено розмістити замовлення на карбування полтинників на Бірмінгемському Монетному дворі та на карбування п'ятаків на фірмі Бірмінгем лімітед у корпорації з "Кінгс Нортон Метал Корпорейшн Лімітед" [7, с. 31; 8, с. 163].

Серійний випуск радянської монети у Великобританії було розпочато після надання пробних монет та виправлення зауважень, зроблених за зразками. Зокрема передбачалося дотримання однаковості з монетами, які виготовлялись у Радянському Союзі. У гуртовому написі ініціали начальника монетного переділу Томаса Росса (Thomas Ross), написані через фігу - Θ.Р., виправили на Т.Р., оскільки фіта була вилучена з російського алфавіту ще реформою 1917-1918 рр. Перша партія п'ятаків британського карбування потрапила у СРСР у грудні 1924 р. [7, с. 31].

У 1925 р. було прийнято рішення про випуск монети номіналом півкопійки. Вона зберігала вагу та діаметр 1/2 копійки дореволюційного випуску. З серпня на Монетному дворі карбувались монети з датою "1925". До жовтня 1926 р. напівкопійок було випущено в обіг на 161 тис. крб. У наступний період Монетний двір виготовив порівняно невелику кількість напівкопійок з датами "1927" та "1928". Копієчні та двокопійчани монети з датою "1925" були випущені вкрай малими тиражами [7, с. 33].

У період виробництва перших партій мідної монети стало зрозуміло, що прийняття старих стандартів економічно мало вигідне і не відповідає технічним досягненням доби. На виробництво монети використовувалась велика кількість дефіцитного металу. Лише на жовтень 1925 р. маса чистої міді, яка знаходилась на руках у населення, становила майже 460 т. Важка монета вимагала додаткових витрат під час транспортування. Вона буквально обтяжувала кишені населення. Гаманець з міддю від однієї до п'яти копійок на суму в 1 карбованець важив 328 г [7, с. 34]. Грошова система країни забезпечувала умови, за яких купівельна спроможність монети визначалась вже не вагою та чистотою металу в ній, а лише визначеним на ній номіналом. Дотримуватися ремедіуму, прийнятого у 1867 р., не було ніякого сенсу. З цих міркувань з 1926 р. монети номіналом в 1,2,3 та 5 копійок без змін зображень, але зменшеним діаметром почали карбувати з алюмінієвої бронзи.

Карбування срібних рублів припинилося у 1924 р., полтинників у 1927. Срібні монети номіналами в 10, 15 та 20 копійок у 1931 р. замінили новим типом монет з нікелю.

Отже, введення монети у ході грошової реформи 1924 р. відіграло оздоровлююче значення в упорядженні грошового обігу, викликало довіру громадян до нової валюти, сприяло розширенню емісійних можливостей казначейства. Нові монети були сприйняті населенням та циркулювали в обігу за своєю номінальною вартістю у якості дрібних грошей.

Список літератури

1. Юровский Л. Н. Денежная политика Советской власти (1917-1927). - М.: Фин. изд-во, 1928. - 401 с.
2. Луцк Л. А. Деньги и денежные обязательства. Юридическое исследование. - М.: Фин. изд-во НКФ СССР, 1927. - 135 с.
3. Сенкевич Д. Государственные эмиссии СССР 1923-1961 гг. // Советский коллекционер. - 1968. - №6. - С. 108-118.
4. Юровский Л. Н. Современные проблемы денежной политики. - М.: Финансовое изд-во НКФ СССР, 1926. - 192 с.
5. Русский рубль: Два века истории. XIX-XX вв. - М.: Прогресс-Академия, 1994. - 336 с.
6. Рагольский М. Н. Денежное обращение в Советской России. - Саратов, 1924. - 123 с.
7. Щелоков А. А. Монеты СССР. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: Финансы и статистика, 1989. - 240 с.
8. Пиріг О. А. Неп: більшовицька політика імпровізації. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. - 274 с.
9. Сокольников Г. Я. Денежная реформа и пути её закрепления. - М.: Гос. изд-во, Б. г. - 44 с.

Литовский солид
"боратинка" 1660 г.
(увеличено
в 2 раза)

Оболганный молвою

(о Тите Ливии Боратини,
ученом и предпринимателе)

■ **Иван Синчук (Минск)**

This article is an attempt to summarize the author's works created at various periods, concerning the history of money, where this historical figure was present, directly or otherwise. Titus Livius Boratini conceived of idea of limited issues of credit coins, and he undertook to make it a reality.

In diesem Artikel wurde ein Versuch unternommen, die zu verschiedenen Zeiten abgefassten Abhandlungen des Autors ueber die Geschichte der Geldwirtschaft zu verallgemeinern, in denen merklich oder unsichtbar diese historische Person als handelnde Person anwesend war. Gerade Tit Liwij Boratini selbst war Autor des Vorhabens der begrenzten Ausgabe von Kreditmuenzen, der diese Sache angegriffen hat.

Тит Ливий Боратини, секретарь короля Польского, староста Осецкий являлся ученым и предпринимателем. Боратини родился около 1616–1617 гг. и прожил до 1682 г. [1]. Итальянское происхождение не помешало Боратини стать шляхтичем Речи Посполитой – он был индигенирован (получил подтверждение шляхетских прав) в 1658 г. [2]. Боратини известен как архитектор, воин, конструктор, исследователь, специалист по метрологии, оптике, администратор.

Его имя связано и с Беларусью, поскольку единственный документально известный монетный двор на территории республики размещался в Бресте в 1665–1666 гг. и был предприятием, открытым Боратини [3]. Выражаясь точным языком, Боратини получил в аренду с определенным объемом производства и установленными сроками исполнения контракта монопольное право государства получать прибыль из монетного производства. Со временем было забыто, что Боратини делал обмеры египетских пирамид, сооружал и испытывал летательный аппарат тяжелее воздуха, написал трактат о метрологии. В массовом сознании его имя прочно связано с производством неполноценных и инфляционных коронных и литовских медных солидов 1659–1661, 1663–1666 гг. в 1659–1661, 1663–1667 гг. [4, 5] На монетных дворах, арендованных Боратини, производились также серебряные и золотые монеты, однако, запомнились и ставятся ему в вину именно медные солиды.

Не последнюю роль в негативном отношении общества к его персоне играла

успешная предпринимательская деятельность Боратини на ниве монетного дела, позволившая составить большое состояние.

В данной статье предпринята попытка обобщения разновременных работ автора об истории денежного хозяйства, в которых явно или незримо присутствовал этот исторический персонаж как действующее лицо. Именно Тит Ливий Боратини был автором замысла ограниченного выпуска кредитных монет, который и взялся осуществлять.

Спасительная антишведская идея

Неверное решение шляхты.

Шляхта, напуганная инфляционными процессами 1620-х годов, которые были связаны с производством монет мелких номиналов, от ординации к ординации теряющих реальное наполнение драгоценным металлом [6], приняла на сейме в 1627 г. тяжелое по своим последствиям решение – прекратить до дальнейшего распоряжения выпуск монет мелких номиналов [7]. Проблема заключалась даже не в неразвитости экономической науки, но в общем культурном уровне правящего сословия, которому не хватило бытового "здорового смысла". Были приняты крайние, "экстремистские" меры. Такое решение в долговременной перспективе неминуемо вело к ущербу для экономики государства. Постановления последующего времени о запрете обращения иноземной монеты были лишь благими пожеланиями – они

никогда не были приведены в жизнь до введения медных солидов 1660-х годов [8–10]. Тенденции к изменению ситуации появились с началом правления Яна Казимира, сейм 1649 г. принял решение об открытии ряда монетных дворов [11]. Через полвека, на сейме 1676 г. было прямо сформулировано, что закрытие монетных дворов ведет к потере государством доходов из-за притока заграничных монет от активно использующих такой удобный случай соседей [12].

При оставлении в обращении ординацией 1627 г. и последующими уже произведенной мелкой монеты не учитывалась ее естественная убыль в абсолютном выражении за счет потерь и физического уничтожения и относительное уменьшение из-за естественного увеличения населения. Не учитывались и законы рынка – при нехватке какого-либо продукта его цена возрастает, а разница в цене непременно вызывает приток из мест, где он оценен меньше.

"Duty free" no шведски.

В шведской в то время Риге на двух монетных дворах – рижском и ливонском – массово производились мелкие низкопробные серебряные солиды в ответ на соответствующий спрос рынка Речи Посполитой. Поскольку в XVII в. денежный рынок был открытым для иностранной монеты, они легко проникали в Речь Посполитую. Кроме того, была также налажена массовая "контрафактная" продукция "экспортных" низкопробных солидов Прибалтийских владений Швеции в Валахии.

Проблема заключалась не в поступлении иноземных монет в денежное обращение страны, что было обычным при положительном торговом балансе внешней торговли. Проблема заключалась в том, что они поступали в страну не как итог товарных операций, а иным способом — в страну десятилетиями привозились мелкие монеты, переделанные из изъятых из ее же денежного обращения полноценных монет. Разница в закупочной цене талера на шведских монетных дворах в солидах и курсом талера на рынках Речи Посполитой в изготовленных из него же солидов запускала финансовый "вечный двигатель": за привезенные домой спекулянтами иностранные солиды покупались новые талеры и они опять менялись на неполноценные солиды. Прибыль только от продажи полноценной монеты на монетный двор составляла 25 злотых на вложенные 100 злотых, к тому же существовал лаг в 5 грошей при обмене мелочи на талеры в Речи Посполитой — мелкими монетами за талер давалось не 90, а 85 грошей, как пишет Боратини в изданной в 1664 г. брошюре [13].

Получали прибыль и шведские монетные дворы, реализовывавшие свое законное право монетной регалии в соответствии с международными нормами. Однако, по сути, имела место экономическая агрессия со стороны Шведского королевства в отношении Речи Посполитой.

Изящный план Боратини.

На территорию Речи Посполитой вступили в 1654 г. войска Московской державы, поддержанные украинскими сепаратистами в Короне, в 1655 г. агрессия со стороны Шведского королевства приняла форму прямого вооруженного вторжения, опиравшегося на сепаратистски настроенную часть литовской шляхты. Утрата больших территорий, произведенные значительные расходы на военные цели, прямые материальные потери вынуждали к поиску средств вне обычных налоговых источников.

В самой Швеции достаточно давно обращение в значительной степени обеспечивалось полноценной медной монетой, экономя для нужд внешней торговли универсальное серебро. В Московской державе также из-за военных тягот была введена медная монета, но неполноценная.

Проект Боратини, который к тому времени уже имел опыт арендатора

монетного двора (с 1652 г.), заключался в предложении производства 90 000 000 облегченных медных солидов для Королевства Польского и такого же количества для Великого княжества Литовского. Это количество составляло небольшую долю от общего объема необходимой денежной массы (в сумме было равно 2 000 000 злотых) и не вызывало изменения курсов монет.

Предложенная монета была неполноценной, кредитной, но отношение ее стоимости к номиналу было выше, чем у московских медных копеек. Если у московских монет отношение объявленной стоимости по отношению к цене меди было несколько больше 1%, то медные солиды Речи Посполитой имели 15% [14], т. е. у них был в десять раз больший "запас прочности".

Стоит отметить, что Боратини был против выпуска неполноценных серебряных монет, опасаясь их негативного влияния на денежное обращение страны при одновременном обращении с полноценными серебряными номиналами. Эта позиция перекликается с положениями, известными ныне под названием закона Коперника-Грешема. Впоследствии Боратини определил выпуск неполноценных монет как вынужденное зло, а медные солиды как меньшее зло по сравнению с неполноценными серебряными "тынфами".

Найденное простое решение давало некоторые средства для ведения войны за счет внутреннего "займа", с одной стороны, с другой — лишало Швецию самой возможности зарабатывать средства на переделке крупных монет путем ликвидации рынка сбыта, точнее, занятия традиционной ниши шведских монетных дворов на отечественном рынке.

"Боратинки" не было

Многочисленные работы XIX-XX вв. утверждают, что современники окрестили производимые на семи монетных дворах медные солиды "боратинками", чтобы подчеркнуть роль Т. Л. Боратини в дестабилизации денежной системы. На поверку оказалось, что термин "боратинка" является искусственным коллекционерским словообразованием, впервые введенным в оборот в 1845 г. в форме "боратынэк", а в 1891 г. приобретший известную ныне нам форму женского рода — "боратинка". Поскольку такие же медные солиды в 1663 г. и

1665–1667 гг. производил Георг фон Горн с инициалами GFH, то трудно ожидать, тем более в Великом княжестве Литовском, где действовали одновременно два предпринимателя, что современники могли массово называть без разбора все медные солиды "боратинками" [15]. Если бы дело обстояло таким образом, то и в последующем за медными солидами, например, Августа III, сохранилось бы это название, подобно тому, как действительно употреблявшийся и современный медным солидам Яна Казимира термин "тынф", происходящий от имени инициатора их выпуска, перешел на позднейшие подобные серебряные монеты и даже дал наименования близким по метрологическим характеристикам монетам иных государств (нем. *tinpf*, рус. *тинф*).

Обвинение в незаконном понижении веса солидов лишено смысла

С больной головы на здоровую.

Полемическая брошюра 1661 г. обвинила Боратини в том, что он бьет из гривны большее количество солидов, чем положено [16]. Обвинение — не более чем всплеск эмоций рядового обывателя, коим являлся средний поветовый шляхтич, питающийся слухами, не знающий технологии монетного производства вообще и особенностей выпуска медных солидов в частности.

Во-первых, все "шеляжные" монетные дворы Боратини были неполного цикла — на них солиды только бились, готовые кружки-заготовки поставлялись из-за рубежа. В таких условиях достаточно трудно договориться о совместных преступных действиях — раскатка или расковка листа меди до меньшей толщины с целью уменьшения веса заготовки при сохранении ее диаметра требовала дополнительных усилий, что было невыгодно поставщику.

Во-вторых, вес выпускаемых монет всегда — до наших дней — колеблется — встречаются как более тяжелые, так и более легкие экземпляры по сравнению с нормативным весом.

В-третьих, все монетные дворы всегда выпускают монету в среднем чуть легче предписанной законом, поскольку не существует способа покрыть ненормативный расход металла на

производство более тяжелой монеты, а "угадать" совершенно точно вес монетного кружка невозможно (именно поэтому до наших дней законодательно определяется ремедиум по весу единичной монеты).

В-четвертых, излишне произведенные сверх стопы монеты действительно учитывались постоянно присутствовавшими на монетном дворе представителями "госприемки" и актировались в доход государства, "излишек" не вел к производству большего количества монет, чем было определено контрактом.

Генеральная комиссия и новые контракты.

Генеральная комиссия по решению сейма 1662 г. собралась во Львове в 1662 г., чтобы рассмотреть повторно выдвинутые против Боратини конфедерацией войска обвинения в злоупотреблениях. Итогом деятельности комиссии было оправдание Боратини. Это означает, что обвинение в снижении веса монеты и превышении определенного контрактом объема эмиссии не нашло подтверждения. Более того, вскоре с ним были заключены новые контракты на производство большего количества солидов, причем под давлением все того же войска, которое не получало жалования [17]. Боратини формально переложил ответственность за дальнейший выпуск медных солидов на комиссию.

"За шкоду, понесенную в 1666 г."

Ущерб, нанесенный Боратини неожиданным закрытием монетных дворов в 1666 г., по решению сейма 1667 г. должен был быть компенсирован по части затраченных средств на аренду права производства шестаков доходами с "шестакового" коронного монетного двора, аренда которого продлевалась на год [18]. Сейм 1678 г. предусматривает компенсацию убытков от закрытия шеляжных монетных дворов за счет доходов с передаваемого Боратини права производить серебряные монеты установленной ранее стопы для "обоих народов" [19]. Официально признанные убытки Боратини из-за денежного и товарного кредитования литовского войска в счет будущих доходов от производства солидов были настолько велики (1 500 000 злотых), что еще

наследникам после его смерти было позволено принять в управление два коронных монетных двора для покрытия задолженности государства, а именно скарба Великого княжества Литовского.

"Доверяй, но проверяй".

Утверждение современников, что Боратини выбивал не 150 солидов, как положено, а "180 и более", что соответствует весу менее 1,12 г, ныне может быть легко проверено. В уникальном кладе идеальной физической сохранности из с. Ломаченцы Секирянского р-на Черновицкой обл. Украины средний вес солидов с инициалами TLB составил 1,24–1,30 г, что близко к показателям официальных отчетов [20].

Интересно, что деятельность Георга фон Горна, выпускавшего литовские медные солиды, вес которых действительно был ниже веса солидов Боратини, ныне в литературе не определяется как дестабилизирующая и остается практически в тени (Боратини отказался в 1663 г. принять на себя контракт по выпуску солидов для Великого кн. Литовского и контракт был заключен с Георгом фон Горном).

Чрезмерный выпуск медных солидов является виной государства и вынужденной мерой

В условиях военного времени, когда московскими войсками была захвачена почти вся территория Великого княжества Литовского, часть земель вышла из состава Польского королевства. Оба войска образовали конфедерации и отказались воевать до выплаты долга, в ряде мест вспыхнули восстания, база налогообложения уменьшилась, иностранные займы отсутствуют, трудно придумать какое-либо иное средство для получения денег, кроме усиленной эксплуатации монетной регалии.

В итоге суммарное количество выпущенных по нескольким контрактам двумя арендаторами для обоих частей федеративной Речи Посполитой медных солидов в 10 раз превысило изначально предложенный Боратини размер эмиссии. Через сто лет, во времена Станислава Августа, будет найден безопасный уровень неполноценной медной монеты в денежной массе, подтвержденный практикой – 11% [21]. Производство солидов Яна Казимира значительно превысило этот показатель стабильности кредитных монет.

С появлением лажа на крупную серебряную монету недовольство общества было обращено на Боратини, автора идеи, которая вышла из-под его контроля. В конце 1666 г. неожиданно было велено прекратить производство медных солидов. Государство в одностороннем порядке разорвало им же навязанные контракты.

Обвинение медного солида в развале финансов Речи Посполитой лишено оснований

Инфляция.

Начавшиеся инфляционные процессы ударили и по монетному производству – полная стоимость производства медного солида обходилась в 1666 г. в 25,8 % от его номинальной стоимости, после 1663 г. – в 43,3 % [22]. Винить в инфляции медные солиды, когда страна находится в военном конфликте, после окончания которого ее население уменьшилось наполовину, не будет самым верным решением с точки зрения современной экономической науки. Достаточно упомянуть хотя бы об относительном увеличении денежной массы из-за гибели населения, что явно не компенсировалось кладовыми потерями.

Первая редукция.

В 1676 г. была проведена первая редукция (от лат. *reductio* – возвращение назад) курсов остальных монет относительно курса медного солида и его цена составила половину исходной в пересчете на драгоценные металлы [23]. Решение сейма лишь официально фиксировало фактически сложившуюся на рынке ситуацию.

Вторая редукция.

В последней четверти XVII в. в белорусских источниках появляется термин "осьмак", который иногда полностью вытеснял привычный "грош". Этимология этого термина прозрачна – на счетный серебряный грош стало идти восемь медных солидов, а не три, как было определено изначально [24]. Цена солида по отношению к первоначальной составила 37,5 %. Сейм в 1717 г. зафиксировал сложившееся положение, проведя вторую редукцию [25]. Здоровая реакция рынка в Речи Посполитой оказалась сильнее усилий государства, сведя цену медного солида к цене его действительного производства и превратив его в полноценную по сути монету. Замечательно, что государство от этого не пострадало, поскольку редукции

Фальшивый литовский солид "боратинка" 1666 г.

Литовский солид
"боратинка" 1661 г.
(увеличено
в 2 раза)

переложили падение ценности медных солидов на население, у которого они находились на руках.

Медный солид Яна Казимира – столетняя основа денежного хозяйства страны

Физически изношенный (потеря веса доходила до 25 %), отработавший почти столет на благо страны, медный солид Яна Казимира покинул сцену лишь когда больше не мог выполнять свои обязанности. Поставленная цель полного вытеснения неполноценной иностранной разменной монеты была достигнута – с 1664 г. и до конца Речи Посполитой в обращении практически была лишь отечественная разменная монета.

Стихийно возникшая система счета на медный и серебряный грош оказалась настолько устойчивой, что в виде официальной денежной системы сохранилась до конца существования Речи Посполитой. Это явилось последствием эмиссии в 1660-х годах облегченных медных солидов...

Надо вспомнить, что девятилетний эксперимент Алексея Михайловича с неполноценными "долговыми" монетами кончился "Медным бунтом" в Москве в 1662 г. и отзывом в 1663 г. медных монет из обращения, равно, как позднее, в 1720 г., потерпел крах продлившийся пять лет широкоизвестный французский эксперимент с необеспеченными кредитными бумажными деньгами Джона Ло.

Кредитные медные солиды Речи Посполитой 1660-х годов оказались достаточно прочными, в отличие от плодов многих других позднейших проектов, несмотря на волюнтаристское вмешательство государства в определение допустимого количества медных солидов в общей массе монет. Даже не планировавшееся использование инфляции принесло эффект –

государство смогло найти неналоговые средства в тяжелую минуту.

Суд над Боратини в третий раз, за якобы имевшие место злоупотребления при производстве медных солидов (в 1667 г.), затем решение о баниции (изгнании из государства) с конфискацией имущества за невыплату определенной суммы одной из хоругвей, остановленное лишь королевским "железным" листом, неплатежи после признания долга – это все попытки государства уйти от финансовых обязательств перед человеком, который спас страну, вернул войско под королевские знамена, сделал его боеспособным, предотвратил гражданскую войну. Благодарность за его деятельность – недобрая слава; лишь самые верхи руководства – три поочередно сменившие друг друга короля Речи Посполитой – признавали его выдающиеся заслуги независимо от своих политических взглядов.

Имя Тита Ливия Боратини не вошло в хрестоматийный список людей, создававших науку о деньгах – так получилось. И никакими усилиями это не изменить. Но помнить, что высказанные им идеи были верными, стоит.

Список литературы

1. **Hnilko A.** Włosi w Polsce. I. Tytus Liwjuż Boratyni: Dworzani krola Jana Kazimierza, mincarz i uczony. - Krakow, 1923. - S.7, 89.
2. **Volumina legum.** Przedruk zbioru praw staraniem XX pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782, wydanego. T. IV. - Petersburg, 1859. - S.265.
3. **Синчук Й.** Бэрысьціська мінниця в 1665-66 роках // Літвежа (польська) штудію-прахтышка конферэнція. Тэзы проказэ (13-14 априля 1990 р.). - Пынськ, 1990. - С.29-30.
4. **Синчук И. И.** Солиды королевства Польского 1659-1665 гг. // Нумизматический сборник 1998: К 80-летию В. М. Потина. - Спб., 1998. - С.102-106;
5. **Синчук И.** "Шеляжные" монетные дворы ВКЛ и медные солиды Яна Казимира в кладах // Mennice między Bałtykiem a Morzem Czarnym - wspólnota dziejow: Supraśl 10-12.IX.1998. Materiały z III Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. - Warszawa, 1998. - S.153-168.
6. **Mikolajczyk A.** Obieg pieniezny w Polsce srodkowej w wiekach od XVI do XVIII. -Lodz, 1980. - S.14.
7. **Volumina legum.** T.III. - Petersburg, 1859. - S.261-262, 294, 320.
8. **Hnilko A.** Włosi w Polsce. I. Tytus Liwjuż Boratyni: Dworzani krola Jana Kazimierza, mincarz i uczony. - Krakow, 1923. - S.60;

9. **Синчук И.** Торнеры Шотландского королевства в денежном обращении Речи Посполитой // Aktualus kulturos paminklu tyrinejimu uzdaviniiai. Konferencijos pranesimu tezes (Vilnius, 1988 m. spalis). - Vilnius, 1988. - S.87;

10. **Синчук И.** Оболы Тешина в кладах Украины // Numizmatika. T.I. Metrastis. - Vilnius, 2000. - P.55.

11. **Volumina legum.** T. IV. - Petersburg, 1859. - S.131.

12. **Volumina legum.** T. V. - Petersburg, 1860. - S.174-175.

13. **Boratyni T. L.** Informacyja o mennicy szelagowej. S.l., [1664].

14. **Синчук И. И.** Скарб медных манет XVII ст. з вёскі Данилавічы Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці // Весці АН БССР. Сер. грам. навук. - 1995. - № 2. - С.71.

15. **Синчук И. И.** Термин "боратинка" в восточнославянских и польском языках // Некоторые вопросы изучения славянских языков и литератур. Материалы V конференции молодых ученых филфака БГУ. 16 ноября 1989 г. - Мн., 1990. - С.38-41.

16. **Szelagowski A.** Pieniadz i przewrot cen w XVI i XVII wieku w Polsce. - Lwow, 1902. - S.306.

17. **Janusonis S.** Nieznane rachunki z lat 1663-1667 dotyczace bicia miedzianych szelagow w mennicach W. Ks. Litewskiego // Wiadomosci numizmatyczne, 1975. - Z.3. - S.96-119.

18. **Volumina legum.** T.IV. - Petersburg, 1859. - S.447.

19. **Volumina legum.** T.V. - Petersburg, 1860. - S.285.

20. **Синчук И. И.** Метрология медных солидов Речи Посполитой 1659-1666 гг. // Вторая Всесоюзная нумизматическая конференция. 1987. Тезисы докладов и сообщений. - М., 1987. - С.27-30.

21. **Volumina legum.** T. VII. - Petersburg, 1860. - S.298.

22. **Синчук И. И.** Медные манеты Рэчы Паспалітай і Маскоўскай дзяржавы XVII ст.: эканамічныя аспекты вытворчасці // Славяне: адзінства і мнагастайнасць. Міжнародная канферэнцыя 24-27 мая 1990. Тэзісы дакладаў і паведамленняў. Секцыя 4. Гістарычнае адзінства і мнагастайнасць культурнага развіцця славянскіх народаў. Мн., 1990. С.74-75.

23. **Volumina legum.** T. V. - Petersburg, 1860. - S.175.

24. **Синчук И.** Денежный счет в Великом княжестве Литовском и Речи Посполитой // Банковский вестник. - 1994. - № 10. - С.20.

25. **Volumina legum.** T. VI. - Petersburg, 1860. - S.162-163.

Медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг."

■ Владимир Лазаренко (Киев)

This publication is based on archival documents and personal studies of the author of the Medal "For Victory over Germany in the Great Patriotic War of 1941–1945", along with descriptions of their varieties, in terms of mining methods and types of the bearer certificate, depending on the time of presentation.

Dieser Publikation sind Archivdokumente sowie persönliche Untersuchungen des Autors der Medaille "Für den Sieg über Deutschland während des Grossen Vaterländischen Krieges 1941–1945" zugrunde gelegt, in der verschiedene Varianten der Methode der Prägung sowie Typen der Ausweise zur Medaille, abhängig von der Zeitperiode der Ueberreichung, beschrieben sind.

В основу данной публикации положены архивные материалы и личные исследования автором медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." с описанием ее разновидностей по способу штамповки и типов удостоверений к ней по периодом вручения.

Вопрос об учреждении медали в ознаменование победы над Германией впервые обсуждался в октябре 1944 г. в Ставке Верховного Главнокомандования.

В начале 1945 г. от участников Великой Отечественной войны стали поступать предложения об учреждении специальной медали для ветеранов-фронтовиков в связи с приближающимся окончанием боевых действий. В своих предложениях фронтовики предлагали учредить медали отдельно для ветеранов, провоевавших три и четыре года.

После взятия Берлина, через три дня, 5 мая 1945 г. И. В. Сталин дал указание начальнику Тыла Красной Армии генералу армии А. В. Хрулеву в течение трех дней подготовить эскизы медали. Последний, в свою очередь, дал задание Техническому комитету подготовить в столь сжатые сроки медаль в ознаменование окончания войны с Германией. К этой работе были привлечены многие художники, проекты медалей которых были представлены на обсуждение.

Проект художника И. А. Ганора представлял собой композицию из трех фигур: в центре — солдат с автоматом, по сторонам — рабочий со снарядом и

колхозница со снопом в руках. Художник Киселев представил рисунок медали с изображением победного салюта на Красной площади. Художником Г. Б. Бархиным был представлен эскиз с изображением знамени и звезды. Художником Е. М. Романовым были представлены три проектных рисунка. На лицевой стороне медали он изобразил портрет И. В. Сталина в обрамлении лавровых и дубовых венков — символов славы — и по окружности слова: "Наше дело правое — мы победили". На одном из трех сделанных эскизов художник Е. М. Романов изобразил Верховного Главнокомандующего И. В. Сталина в мундире Генералиссимуса с высоким стоячим воротником и пышными эполетами. Этот мундир И. В. Сталиным был категорически отвергнут.

Верховный главнокомандующий предложил рисунок, который он лично выбрал, и предложил его упростить — убрать лавровые и дубовые венки и надпись "СССР". На оборотной стороне медали также были внесены изменения и в надписи по окружности "За победу над Германией в войне" были убраны слова "в войне" и с центра медали убраны серп и молот и надпись "За нашу советскую родину". Вместо этой надписи была предложена надпись в центре медали: "В Великой Отечественной войне". После этих доработок и обсуждений был утвержден проект художников Е. М. Романова и И. К. Андрианова. Лента к медали по предложению И. В. Сталина была изменена на георгиевскую — оранжево-черную. В таком виде медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." была учреждена Указом Президиума Верховного Совета СССР от 9 мая 1945 г.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 8 мая 1945 г. в ознаменование победоносного завершения Великой Отечественной войны советского народа против немецко-фашистских захватчиков и одержанных исторических побед Красной Армии, увенчавшихся полным разгромом гитлеровской Германии, заявившей о безоговорочной капитуляции, устанавливалось: 9 мая является днем всенародного торжества — праздником Победы. 9 мая считать нерабочим днем.

Первые изготовленные медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." из Монетного Двора поступили в Президиум Верховного Совета СССР 15 июня 1945 г. и были пересланы для вручения Маршалам Советского Союза К. К. Рокоссовскому, Ф. И. Толбухину, генералам армии А. И. Антонову, М. А. Пуркаеву, генерал-полковникам Н. Э. Берзарину, Н. И. Гусеву, М. В. Захарову.

15 июня 1945 г. медаль была переслана генерал-полковнику В. И. Виноградову, 18 июня 1945 г. — Маршалу бронетанковых войск П. С. Рыбалко, 19 июня 1945 г. заместителю командующего войсками 1-го Белорусского фронта генералу армии В. Д. Соколовскому медаль вручена заместителем Народного Комиссара Обороны СССР. В этот же день в ГУК НКО СССР была вручена медаль члену Военного совета 2-го Прибалтийского фронта генерал-майору И. И. Хоруну. 20 июня 1945 г. командующий Военно-Воздушными Силами Советской Армии вручил медаль начальнику Управления кадров ВВС, заместителю командующего ВВС Советской Армии

Разновидности медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." по способу изготовления

Год выпуска	Тип ушка	Тип бортика	Центр ушка медали находится между букв		Тип пятиугольной колодочки
			аверс	реверс	
1945	Проволочное большое (рис. 1)	широкий	"ЕЛО"	"НАД"	Латунная, состоящая из 2-х частей
1945	Проволочное большое (рис. 2)	широкий	"ЕЛ"	"НАД"	То же
1945	Проволочное маленькое (рис. 3)	узкий	"ЛО"	"АД"	- " -
1945	Проволочное маленькое (рис. 4)	узкий	"ЕЛ"	"АД"	- " -
1946	Цельноштампованное П-образное тонкое плоское (рис. 5)	широкий	"ДЕЛО"	"АД"	Латунная, состоящая из одной части
1946	Цельноштампованное П-образное толстое плоское (рис. 6)	широкий	"ЕЛО"	"АД"	То же
1946	Цельноштампованное П-образное фрезерованное (рис. 7)	широкий	"ЛО"	"АД"	- " -
1947	Цельноштампованное петле фрезерованное (рис. 8)	широкий	"ЛО"	"АД"	- " -
1947	Цельноштампованное петле фрезерованное (рис. 9)	широкий	"ЛО"	"АД"	- " -
1947	Цельноштампованное петле фрезерованное (рис. 10)	широкий	"ЛО"	"АД"	- " -
1947	Цельноштампованное петле фрезерованное (рис. 11)	широкий	"ЛО" колодка к мед. "Серп и молот"	"АД"	- " -
1948	Цельноштампованное круглое плоское (рис. 12)	широкий	"О"	"АД"	- " -
1957	Цельноштампованное круглое плоское фрезерованное (рис. 13)	широкий	"Л"	"АД"	- " -
1958	Цельноштампованное, округлое, тонкое (рис. 14)	широкий	"ЕЛ"	"АД"	- " -
1965	Цельноштампованное округлое, толстое (рис. 15)	узкий	"ЕЛО"	"АД"	Алюминиевая, состоит из одной части

генерал-лейтенанту инженерно-авиационной службы В. И. Орехову.

22 июня 1945 г. в ГУК НКО СССР была вручена медаль заместителю командира 74-й стрелковой дивизии генерал-майору С. Н. Шерстневу. 23 июня 1945 г. Главным управлением командующего артиллерией медаль вручена командующему артиллерией 3-го Украинского фронта генерал-полковнику артиллерии М. И. Неделину.

В день Парада Победы на Красной площади 24 июня 1945 г. командующим кавалерией Красной Армии Маршалом Советского Союза С. М. Буденным была вручена медаль начальнику Высшей офицерской кавалерийской школы Красной Армии им. С. М. Буденного генерал-лейтенанту Н. Я. Кириченко. Необходимо отметить, что всем участникам Парада Победы 24 июня 1945 г. были вручены удостоверения к медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." в красной обложке. Небольшое количество таких удостоверений было вручено и не принимавшим участие в Параде Победы на Красной площади 24 июня 1945 г. военнослужащим высшего офицерского состава. Самый большой

известный автору № 00076396 удостоверения к медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." находится в фондах "Национального музея истории Великой Отечественной войны 1941–1945 гг."

В 1945 г. Монетному Двору предстояло в сжатые сроки изготовить по тем временам рекордное количество медалей. Для изготовления медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." было изготовлено четыре штампа. Изготовленные медали в 1945 г. состояли из двух частей отштампованной круглой медали и припаянного к ней латунного проволочного ушка.

В связи с окончанием Великой Отечественной войны Указом от 30 июня 1945 г. Президиум Верховного Совета СССР постановил:

1. Восстановить с 1 июля 1945 г. очередные и дополнительные отпуска рабочим и служащим, отмененные на период военного времени Указом Президиума Верховного Совета СССР от 26 июня 1941 г. "О режиме рабочего времени рабочих и служащих в военное время".

В ознаменование победоносного

завершения войны с гитлеровской Германией Указом от 7 июля 1945 г. Президиум Верховного Совета СССР постановил:

1. Освободить от наказания:

б) осужденных за самовольный уход с предприятий военной промышленности и других предприятий, на которые распространено действие Указа Президиума Верховного Совета СССР от 26 декабря 1941 г.

Вручение медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." в 1945 г., судя по удостоверениям к медалям, вручаемым в тот год, производились:

а) лицам, находившимся в войсковых частях Красной Армии, ВМФ, войсках и органах НКВД – командирами частей и начальниками учреждений (управлений).

На основании Указа Президиума Верховного Совета СССР от 5 июля 1945 г. началась демобилизация военнослужащих из вооруженных сил. Первыми увольнению подлежали военнослужащие старших возрастов. В основном демобилизация закончилась к началу 1948 г. За это время из Армии и Флота было уволено около 8,5 миллионов человек;

б) лицам, выбывшим из состава армии, и лицам гражданского населения, принимавшим активное участие в борьбе против немецко-фашистских захватчиков, в составе партизанских отрядов вручение производилось краевыми, областными, городскими и районными военными комиссариатами по месту жительства награжденных, а лицам, выбывшим из органов НКВД и НКГБ, – соответствующими управлениями этих наркоматов на местах.

Медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." в послевоенный период изготавливалась Монетным Двором по новой технологии: в 1946 г. – цельноштампованной с использованием трех штампов, ушко медали – П-образное (язык), а в 1947 г. – цельноштампованной с использованием четырех штампов, ушко медали – плоское (петля).

Восстановление разрушенного войной народного хозяйства требовало колоссальных средств. Поэтому "по просьбе трудящихся" Указом Президиума Верховного Совета СССР от 10 сентября 1947 г. было постановлено:

1. Отменить с 1 января 1948 г.:

а) денежные выплаты по орденам и медалям СССР;

б) право бесплатного проезда награжденных орденами и медалями СССР по железнодорожному и водным путям сообщения;

в) право бесплатного проезда награжденных орденами и медалями СССР в трамвае во всех городах СССР;

1

6

2

7

3

8

4

9

5

10

11

12

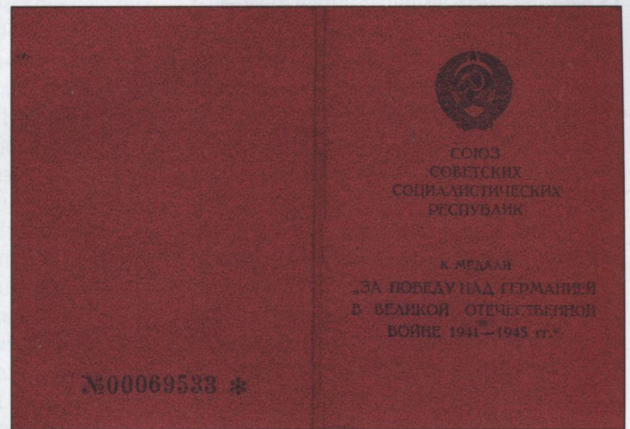
13

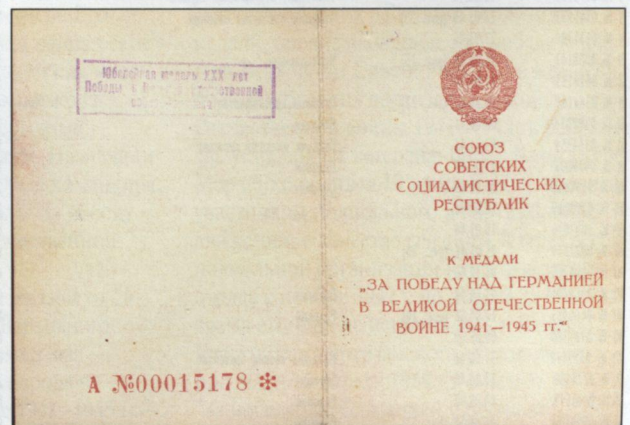
14

15

16

17

Вручение удостоверений к медали "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.", учрежденной 09.05.1945 г.

Серия и номер удостоверения	Дата вручения	Воинское звание	Ф. И. О. награжденного
00004823	15.06.45	Адмирал	Горшков Сергей Георгиевич
00004829		Адмирал	Октябрьский Филипп Сергеевич
00041295	25.06.45	Адмирал	Головки Арсений Григорьевич
00069533	21.10.45 (рис. 16)	Подполковник	Самарин Николай Иванович
00075856	06.45	Полюковник	Танасейчук Е.
00076396		Находится в фондах Национального музея	Отечественной войны 1941–1945 гг.
А № 00015178	13.08.45 (рис. 17)	Вольнонаемная	Синьковская Александра Павловна
А № 00075682	12.08.45	Гвардии полковник	Омельчук Федор Ефимович
А № 0217437	16.01.46		Безносук А.
А № 0421345	16.01.45	Старший батальонный комиссар	Чичканов Д.
Б № 00033458	24.08.45	Полюковник	Выховский Е.
Б № 00093162	18.08.45	Гвардии майор	Кожедуб Иван Никитович
Б № 0276456	09.02.46		Немов В.
В № 0000635	17.08.45 (рис. 18)	Гвардии подполковник	Скрылев Александр Константинович
В № 0061086	31.08.45		Панков Г.
В № 0061252	31.08.45	Капитан 2-го ранга	Лавриненко Андрей Федорович
В № 00673036	08.09.45	Майор	Лавриненко Николай Васильевич
В № 0148202	21.09.45	Инженер-майор	Тростин С.
Г № 0051763	13.09.45		Гребенник К.
Г № 0141066	06.09.45	Гвардии капитан	Дозорцев Федор Иванович
Д № 0099634	11.09.45	Подполковник	Мазин Константин Степанович
Д № 0169796	02.11.45 (рис. 19)	Майор	Лидорин Дмитрий Кузьмич
Д № 0197068	10.10.45	Лейтенант	Митвиченко Г.
Д № 0227618	14.11.45	Лейтенант	Жигалева Надежда Александровна
Е № 0015616	31.08.45		Куликова А.
Е № 0188908	04.10.45	Ефрейтор	Богатырев М.
Е № 0206400	17.10.45 (рис. 20)	Лейтенант	Давыдов Парфирий Иванович
Е № 038637	26.02.46		Золкина А.
Ж № 0030518	22.11.45	Красноармеец	Калиниченко Федор Филиппович
Ж № 0205554	25.12.45 (рис. 21)	Гвардии старший сержант	Золотник Полина Моисеевна
Ж № 0317496	26.01.46	Техник-лейтенант	Жмыхов Николай Петрович
З № 0042146	04.09.45	Капитан	Митрясов Н.
З № 0042579	30.09.45	Гвардии майор	Никифоров Николай Федорович
И № 0363400	04.03.46	Старший сержант	Кощуба П.
И № 0364274	09.03.46		Семенов А.
И № 0386625	08.03.46	Старший лейтенант	Бахов Василий Иванович
И № 0496225	21.03.46	Гвардии старшина	Тюлякова Татьяна Михайловна
К № 0435111	20.02.46		Петровский А.
Л № 0169690	28.06.46		Зальцберг С.
Л № 0172780	07.03.47 (рис. 22)	Полковник	Морозов Дмитрий Гаврилович
Л № 0431801	12.07.46		Серебрянская А.
М № 0205908	29.03.46	Красноармеец	Князев Николай Ильич
М № 0247996	29.03.46 (рис. 23)	Младший лейтенант мед. службы	Держач Александр Тимофеевич
М № 0490414	26.02.46	Красноармеец	Губинов Павел Фомич
Н № 0961177	28.08.46		Смирнов Г.
О № 430383	06.04.46		Федоров В. С.
О № 433429	24.04.46 (рис. 24)	Партизан	Соснин Валентин Иванович
О № 433587	30.04.46	Красноармеец	Морговский М.
О № 436340	18.05.46	Гвардии сержант	Наседкина Ольга Ивановна
О № 443260	24.04.46	Ефрейтор	Макаренский А.
Э № 316199	07.11.046	Техник-лейтенант	Данилов Василий И.
С № 0127361	18.05.46	Гвардии сержант	Бабий Войцех Михайлович
У № 0063878	27.05.46	Старший сержант	Репкин В.
У № 0088147	21.05.46	Красноармеец	Пономаренко Василий Иванович
У № 0113957	19.11.48		Рехун И.
У № 0157857	18.06.46	Старший сержант	Мацевитый И.
У № 0195035	10.08.46	Мейтенант медицинской службы	Виноградова Е.
У № 0305932	27.03.46 (рис. 25)	Старший лейтенант милиции	Приказчиков Борис Иванович
У № 0331706	23.03.46		Шабаш Никита Трофимович
Ч № 0088147	26.05.46 (рис. 26)	Красноармеец	Пономаренко Василий Иванович
Х № 0071133	20.05.46		Мелехова М.
Х № 0361169	22.06.46 (рис. 27)	Старший краснофлотец	Ларионов Павел Васильевич
Ц № 0398034	02.06.46	Капитан	Зинченко П.
Ц № 0364359	13.11.46	Гвардии младший сержант	Козлов В.
Ц № 0478806	27.02.47	Рядовой	Кушмир Камстрат Иванович
Ш № 0144446	30.06.46	Сержант	Джунь Яков Иванович (награжден двумя медалями)
Щ № 0298049	20.07.46		Венецев П.
Ю № 0002830	10.07.46		Северенчук И.
Ю № 0022849	25.07.46 (рис. 28)		Верхоношев Владимир Дмитриевич
Ю № 0034215	06.12.46		Стеценко Ирина Демьяновна
Ю № 0054404	15.10.46	Сержант	Кочетков Максим Павлович
Ю № 0104453	12.01.68 (рис. 29)	Рядовой	Макарычев Борис Васильевич
Ю № 0163389	08.05.69		Горолова М.
Ю № 0179494	31.08.46	Младший техник лейтенант	Голованова В.
Я № 0273400	29.04.48	Сержант	Джунь Яков Иванович (награжден двумя медалями)
Я № 0442518	04.05.47	Рядовой	Коваль Д.
Я № 0993206	06.08.58 (рис. 30)	Рядовой	Сулейманов Кая
Я № 0993421	15.10.65		Вдовина М.
Я № 1149413	30.07.58 (рис. 31)	Рядовой	Литвиненко Григорий Ефимович

г) льготный порядок оплаты занимаемой награжденными орденами СССР жилой площади в домах местных Советов.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 23 декабря 1947 г. День Победы 9 мая был объявлен рабочим днем.

В 1948 г. медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." была изготовлена цельноштампованной, ушко медали – круглое, плоское. Удостоверения к медалям выдавались из старых запасов (на лицевой стороне обложки удостоверения к медали герб СССР имеет 10 лент). Орденские книжки, изготовленные в 1948 г., на гербе СССР – 16 лент.

Необходимо также отметить, что согласно Постановлению Президиума Верховного Совета СССР от 13 июля 1943 г. после смерти награжденного медалью "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." удостоверение к медали оставалось в семье награжденного и хранилось как память. Медаль же изымалась работниками военкомата. Только Постановлением Президиума Верховного Совета СССР от 5 февраля 1951 г. было установлено, что медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." и медали за освобождение и взятие городов и удостоверения к ним в случае смерти награжденных остаются в их семьях для хранения как память.

В 1957 г. Монетным Двором была изготовлена новая партия медалей "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.". Ушко – круглое цельноштампованное плоское. Медали были изготовлены в основном для вручения лицам, репрессированными за пребывание в немецком плену.

Тех воинов, что оказались в немецком плену, Родина встречала неприветливо, с подозрением. Два примера, два сержанта Борис Иванович Бабин и Семен Семенович Карпов, проходившие службу на заставе № 6 17-го погранотряда. На четвертый день войны Б. И. Бабин, ползающий с полумертвыми ногами, оказался в лагере для военнопленных, С. С. Карпов после взрыва снаряда потерял сознание, и в таком состоянии оказался в немецкой машине. Здоровых пограничников в плену не было. Ночью 29 июля 1941 г. С. С. Карпов совершил побег. Однако утром обнаруживших беглецов выдал местный житель. В общем бараке С. С. Карпов и встретил своего друга Бориса Бабина. Через месяц из этого барака пленные пограничники совершили побег. В блоке остались только больные и раненные, в том числе Бабин и Карпов, вместе с ними находился также генерал-лейтенант Д. М. Карбышев. Из концлагеря Майданек

Борис Бабин бежал, но в Кракове был пойман и отправлен в штрафную тюрьму на работы в каменоломни. Был освобожден Красной Армией. После проверки его призвали в армию в 314-ю Северо-Казахстанскую дивизию. Восстановлен в воинском звании "сержант". Был награжден орденом Славы III степени. За месяц до окончания войны получил тяжелое ранение. После излечения проходил службу старшиной в оккупационных войсках в Австрии.

Семену Карпову в начале апреля 1945 г. на территории Чехословакии с небольшой группой удалось бежать и установить связь с чешскими партизанами. В составе партизанского отряда он участвовал в разоружении немецких гарнизонов. С приходом Красной Армии он с товарищами явился к командиру батальона 388-го Сандомирского полка 172-й дивизии и воевал в ее составе в должности командира отделения. После победы перед октябрьскими праздниками 1945 г. старшина роты Семен Карпов был вызван в особый отдел. После предварительного допроса предложили пойти в подразделение и сдать имущество роты. Так он и двое его друзей, с которыми он бежал из плена, попали на госпроверку. Их направили в лагерь, где находились бывшие военнопленные, репатрированные из Франции. После чего всех отправили в Заполярье в г. Воркуту и поместили вместе с заключенными, назвав их спецконтингентом. Освободили 16 декабря 1946 г. Медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." в 1945 г. не выдали. После демобилизации Б. И. Бабин работал мастером производственного обучения в железнодорожном училище, хотя и предлагали в органах переменить работу. Дескать, не имеете права воспитывать молодежь. В начале 1957 г. Б. И. Бабина вызывали в военкомат и дали распоряжение в отдел кадров о включении в трудовой стаж четырех лет пребывания в плену. В последствии ему вручили медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг."

Отношение к бывшим военнопленным стало изменяться во второй половине 50-х годов, в значительной степени благодаря выступлениям писателя Сергея Сергеевича Смирнова. В 1953 г. в журнале "Огонек" С. С. Смирнов прочитал очерк писателя Златогорова о героической обороне Брестской крепости. После этого он занялся этой темой и впервые заговорил о тех, кто находился в плену. Среди этих людей было немало настоящих героев, в плен большинство попали ранеными или в бессознательном состоянии. Книга на эту тему С. С. Смирнова вышла в 1957 г. (и

дополнительным изданием в 1964 г.). За нее он был удостоен Ленинской премии.

В 1958 г. Монетным Двором была изготовлена новая партия медалей "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." с использованием новой технологии штамповки. Ушко – округлое цельноштампованное. Эти медали также вручались в основном реабилитируемым военнослужащим.

Вожди-руководители не очень жаловали ветеранов-победителей. И только с приходом к власти Л. И. Брежнева было положено начало ветеранского движения. Героической и трагической была судьба пограничника, бывшего командира взвода 5-й комендатуры Игната Михаленко. 6 июля 1941 г. в бессознательном состоянии попал в плен. В ноябре 1941 года вместе с капитаном Гавриловым совершил побег. Но на четвертые сутки они были задержаны и отправлены в гестапо. После этого их отправили в Освенцим, потом – Бухенвальд, Заиссенхаузен, Фалькензее. Выжить ему помогла вера в победу. 25 марта 1945 г. он руководил восстанием в концлагере Фалькензее, в результате которого до прихода частей Красной Армии была уничтожена эсэсовская охрана и около 6000 узников из разных стран были спасены. При следовании на сортировочные пункты его задержали и доставили в один из штабов погранвойск под Берлином, где начались допросы. Ничему из рассказанного им не поверили, обвинили в пособничестве оккупантам и, безо всяких свидетельств и доказательств, приговорили к 10 годам лишения свободы. Так, после немецких концлагерей он попал в советский лагерь. Срок отбывал на Таймыре. За примерный труд и образцовую дисциплину сначала расконвоировали, в 1954 г. досрочно освободили из заключения, а в 1955 г. – из ссылки. В 1962 г. он подал жалобу на имя Л. И. Брежнева по поводу его незаконного осуждения. 3 сентября 1964 г. Военная Коллегия Верховного Суда СССР приговор военного трибунала 1-го Белорусского фронта от 30 июня 1945 г. отменила. Его реабилитировали, восстановили офицерское звание, годы концлагерей и советских мест заключения ему засчитали как службу в органах безопасности и непрерывный трудовой стаж по специальности. Назначили пенсию, исходя из расчета оклада командира взвода связи, и вручили медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг."

В канун 20-летия Победы Указом от 26 апреля 1965 года Президиум Верховного Совета СССР постановил: День 9 мая – праздник Победы советского народа в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. – впредь считать нерабочим днем. В связи с

подготовкой к празднованию 20-летия Победы и признанию заслуг в войне ветеранов, которые не были вообще награждены за подвиги в период Великой Отечественной войны (это были в основном подпольщики), было принято решение об изготовлении на Московском Монетном Дворе медалей "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.", а также, учрежденной Указом Президиума Верховного Совета СССР от 7 мая 1965 г. юбилейной медали "Двадцать лет победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.". Медали имели ушко округлое, такое же как и в образце 1958 г., только немного толще. Судя по удостоверениям к медалям "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." и "Двадцать лет победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." эти медали вручались военкоматами одновременно в один и тот же день. Также в исключительных случаях при утере медали и удостоверения к ней, после тщательных проверок через ГУК и переписок с военкоматами награжденный мог получить дубликаты медали "За Победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.". Все эти перепетии в восстановлении утерянной медали и удостоверения к ней наглядно видны с документов бывшего сына полка – стрелка 585 стрелкового полка 213 стрелковой дивизии красноармейца Бориса Васильевича Макаричева, награжденного медалью в 16 лет. Кстати, содействие в этом вопросе ему оказывал писатель С. С. Смирнов. Процесс восстановления тянулся три года. Необходимо особо отметить, что в Великой Отечественной войне принимали активное участие 60 000 мальчишек и девчонок, детство которых прошло на фронте, в партизанском отряде. Им ведь тоже была положена медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.". Военнослужащие, которые были призваны в Красную Армию в конце войны и прослужили не менее трех месяцев, не участвуя в боевых действиях, получили медали, предназначенные для победителей. При Верховном Совете Украины в Комиссии по делам бывших партизан Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. работают два уникальных ветерана: Борис Кириллович Марченко родился 13 июня 1933 г., является участником подпольного и партизанского движения, в качестве связного Теретиевской подпольной организации и партизанского отряда с ноября 1942 г. по ноябрь 1943 г., в то время ему еще не исполнилось и 10 лет. Участником партизанского движения его признали 15 апреля 1969 г., а медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." ему

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
26 подполковник
Спрыжев Алексей
Александрович
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
Н. Авсеян
17 Января 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

18

В № 0000635 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
Сборник артиллерийских
Золотых
Гранат Мелехов
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
25 Января 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

21

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

Ж № 020554 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
Майор
Игорь
Александрович
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
17 Марта 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

19

Д № 0169796 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
Морозов
Виктор
Таврилович
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
17 Марта 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

22

Л № 0172780 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
Давидов
Павлович
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
17 Марта 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

20

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

Е № 0206400 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
ЗА УЧАСТИЕ В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
МЛАДШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ м/с
ДЕРКАЧ
Александр Гиманович
УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛОМ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛ ВРУЧЕНА
17 Марта 1946 г.
Москва
М. П. 26 Подполковник

РЕСПУБЛИК

23

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

М № 0247996 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Соенин
Валентий
Иванович*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

24

О № 433429

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Ст. Красноводский
Марионов
Гавриил Васильевич*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

27

X № 0361168 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Ст. Козьмин
Павел Иванович
Свирь
Иванович*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

25

У № 0305932 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Великовичев
Владимир
Александрович*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

28

Ю № 0022849 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Краснодарский
Моношаренко
Василий Иванович*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

СОЮЗ
СОВЕТСКИХ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

26

Ч № 0088147 *

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941—1945 гг.“

УДОСТОВЕРЕНИЕ
За участие в Великой
Отечественной войне
*Моканков
Евгений
Владимирович*

УКАЗОМ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР от 9 мая 1945 года
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЮ

„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“
От имени ПРЕЗИДИУМА ВЕРХНЕГО
СОВЕТА СССР МЕДАЛЬ ВРУЧЕНА
1945 г.
С. М. Соловьев
М. П. [Stamp]

СОЮЗ
СОВЕТСКИХ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

К МЕДАЛИ
„ЗА ПОБЕДУ НАД ГЕРМАНИЕЙ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941—1945 гг.“

29

Ю № 0104453 *

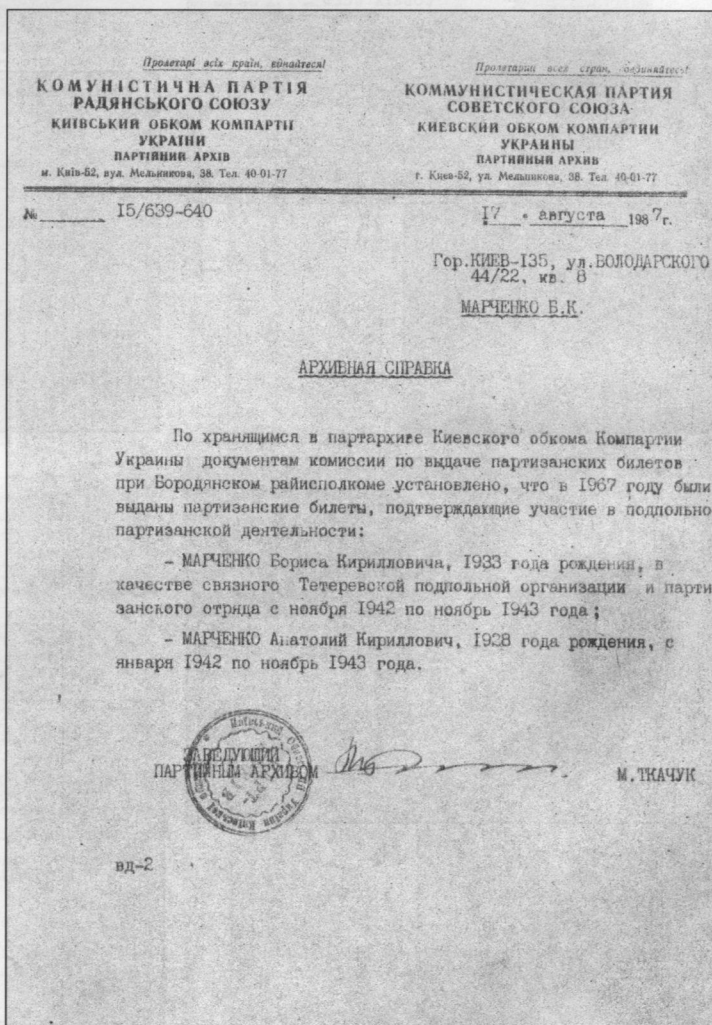
вручили только 25 февраля 1978 г. спустя 33 года после Победы.

Второй ветеран Владимир Федорович Рымарь родился 2 марта 1932 г. Отец его в 1937 г. незаконно был арестован и в 1942 г. погиб в Соликамском лагере. С 1943 г. по март 1944 г. являлся связным подполья и партизанского отряда в Черновицком районе, имеет ранение, тогда ему было 11 лет. Участником партизанского движения его признали только после реабилитации отца в 1968 г., а медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." ему вручили только 19 апреля 1973 г., спустя 28 лет после Победы. Вот так по разному были оценены заслуги советских граждан.

Медаль "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг." по данным Президиума Верховного Совета СССР выдавалась вплоть до распада Советского Союза. Всего медалью было награждено свыше 14 900 человек.

Список литературы

1. **Юнова Т. Б.** Музейна розробка теми "Парад Перемоги"// Музей Війни Народної. - К., 1999.
2. **Сборник Законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР 1938-1967** том 2 М., 1968.
3. **Колесников Г. А., Рожков А. М.** Ордена и медали СССР. - М., 1978.
4. **Богданович В. А., Головенко И. П.** Награды Родины. - М., 1981. - Т. 2.
5. **Конев В. Н.** Символы нашей Победы. - Самара, 1995.
6. **Шарлот В.** Брестская крепость - продолжение легенды. - "Волжская коммуна", 2001

Пожежні каски

Микола Єрмаков (Київ)

Важливою частиною спорядження пожежних є захисний головний убір – каска. Не одне життя рятувала вона пожежним. Пожежні каски минулого – це каски різноманітних форм, цілком або частково виконані з блискучого металу, що давало можливість розрізняти пожежних у диму і темряві, захищати голову від падаючих з висоти предметів. Такі каски вже давно стали раритетом, предметом збирання. У світі існує декілька музеїв (Нью-Йорк, Базель), що займаються колекціонуванням винятково пожежних касок.

Крім того, що каска була захисним головним убором, вона була і символом пожежної охорони. Як атрибут професійної доблесті емблема з пожежною каскою стала використовуватися для виділення працівників пожежної справи на кокардах головних уборів, нагородних знаках, ґудзиках тощо.

Зовнішній вигляд касок і матеріал для їхнього виготовлення вибирався за принципом використання окремих його частин по функціональних ознаках. Куполоподібна форма каски давала можливість мати значний опір проти зминання під час удару, гребінь каски – відводити силу удару від корпусу каски ковзаючого по ньому предмету. Для виготовлення перших пожежних касок використовувалася шкіра, мідь, латунь, жерсть або повсть. Остання не мала

3

широкого застосування.

Перші пожежні каски з'явилися в Давній Греції [1]. Понад 2000 років тому назад давньоримські пожежні використовували каски під час гасіння пожеж [2]. Каски у пожежних командах нашої країни знайшли застосування тільки в XIX ст. Це були каски виготовлені з листової міді або латуні з високим або низьким гребенем (рис. 1). Форма каски з високим гребенем (рис. 2, 3) офіційно затверджена в 1855 р. імператорським указом Миколи I [3]. Поставлялися каски спеціалізованими майстерними або пожежними депо, де вони виготовлялися.

Шкіряні каски виготовлялися штампуванням зі шкіри і послідовним лакуванням їх поверхні. До каски пришивалися передній і задній козирки, зверху кріпився гребінь, попереду герб. Через дешевизну у виготовленні і малій масі широке поширення шкіряні каски одержали в пожежних командах Австрії та Німеччини [4], вони дуже часто зустрічалися у пожежних західних областей України (рис. 4). Слід додати, що в цьому регіоні на початку XX ст. крім шкіряних, почали досить широко застосовуватися каски виконані з металу. Вони надходили з Австрії (фірма "Розенбауер" – рис. 5), Німеччини (фірма "Магірус" – рис. 6), Чехословаччини (фірма "Р. Смекал" – рис. 7, 8) та Польщі (фірма "Л. Кіельс" – рис. 9, 10) тощо.

На початку радянського періоду в пожежних командах касок катастрофічно не вистачало. Тільки по Україні в 1921 р. було потреба в 5600 пожежних касок. Для

виправлення такого положення керівництво пожежної охорони країни звернулося у військове відомство з проханням про видачу касок для пожежних. Прохання було частково задоволене, зі складів видано 5 000 касок військового зразка [5].

Разом з цим, каски, що випускалися раніше у Російській Імперії та закуповувалися за кордоном, були різних форм і видів, що на той час не відповідало вимогам пожежної служби, що прагнула до однаковості у формі одягу. Крім того, зовні ефектні існуючі каски не завжди відповідали умовам безпеки. Зібрані на олов'яному припою, вони були не довговічні, часто ламалися, м'ялися і втрачали свою цілісність при ударах (незважаючи на використання в деяких із них внутрішніх дротяних каркасів, як наприклад, у касці Лунда). Тому в той час назріло питання про створення нової пожежної каски з добрими експлуатаційними характеристиками.

Рішення про прийняття зразка нової пожежної каски було розглянуто і прийняте на I-й Всеросійській пожежній конференції, що відбулася в Москві у 1923 р. За основу було взято каску французького зразка з урізаним гребенем і круговим козирком, як найраціональнішу у виготовленні та експлуатації. Виготовлення касок розпочав завод протипожежного устаткування Державного тресту Петроградських заводів масового виробництва "Тремасс" [6].

Каски заводу "Тремасс" виготовлялися із суцільного листа латуні, вигладжувалися на обертових оправленнях токарно-

8

14

9

12

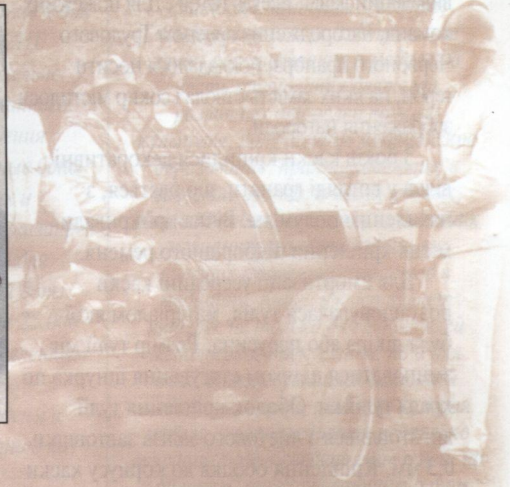
11

15

13

давильних пресів. У результаті чого виходив ковпак овальної форми з рантом і напуском у вигляді спідниці. Цей напуск формували як передній і задній козирки, з'єднаних між собою по колу, що вважалося добрим захистом вух і кращому відводу пролітої води. Край козирків прокочувалися і загиналися по колу. На верхній частині ковпака за допомогою шести латунних гвинтів кріпився гребінь. Він складався з двох штампованих половинок, спаяних у накладку. Висота гребеня становила 50 мм.

Попереду на каску кріпився штампований герб. Герб являв собою трикутник у вигляді полум'я, скованого ланцюгами і вгорі закінчується серпом і молотом. Підставою трикутника служила горизонтально розташована драбина.

У середній частині герба на променеподібному тлі розташовані предмети пожежного озброєння: ствол і дві перехрещених сокири. Угорі герба на тлі променів над стволом виведений девіз "Всегда готов". Для пожежних команд, нагороджених орденом Трудового Червоного прапора, покладалося носити герби, на яких замість ствола і сокири містилося зображення нагороди.

З боків каски кріпилися декоративні вічка у вигляді гранати, що рветься, з нахиленим полум'ям. Вічка прикривали місця кріплення підборідного рем'я.

Для амортизації усередині каски розташовувалася тулія, матеріалом якої була шкіра або парусина. Розмір тулії міг змінюватися шляхом стягування шнурка по краях тулійки. Ободок кріплення тулії виготовлявся з листового заліза завтовшки 0,3 мм. Кріплення ободка до корпусу каски забезпечувалося використанням трьох кламмерів від герба і гребеня, а також двох гвинтів утримуючий підборідний ремінь.

Виготовлялися ці каски трьох розмірів із внутрішньою окружністю по довжині 560, 580 і 600 мм. Маса каски складала 880 гр.

набірними лусковими накладками [7].

Прагнення до заміни кольорових металів чорними, що проводилося в країні на початку 30-х років, призвело до скорочення випуску подібних касок. Вони були замінені на стандартні, виготовлені із заліза (рис. 13, 14). Практично не відрізняючись від латунних зразків зовнішнім виглядом, залісні каски виготовляли з листа завтовшки 0,5 мм. Але кріплення таких складових елементів каски, як передній і задній козирки, з'єднання половинок гребеня – досягалося використанням точкового зварювання. Верхня поверхня залісної каски покривалася вогнетривким чорним лаком. Вироблялися каски трьох розмірів за стандартом від 1936 р. [8].

З початком Великої вітчизняної війни випуск пожежних касок було припинено. Тому практично з цього періоду і до початку 60-х років працівники пожежної охорони і добровільних пожежних дружин були змушені використовувати каски військового зразка.

Останній зразок залісної пожежної каски було розроблено за замовленням Головного управління пожежної охорони МВС СРСР Центральним науково-дослідним інститутом протипожежної оборони. Нова пожежна каска була представлена на випробування в 1955р. [9].

Корпус нової каски разом з переднім і заднім козирком було виготовлено методом штампування з листової сталі завтовшки 0,75 мм. Гребінь каски – суцільнометалевий штампований, приклепувався до останнього 10 заклепками. У корпусі каски і з обох бічних сторін передньої частини гребеня було зроблено вентиляційні отвори. Усередині каски до корпусу металевими пластинчастими шплінтами кріпилася тулійка. Зовні на корпус каски за допомогою накладок у вигляді гранати, що рветься,

Для керівного складу пожежних команд каски хромувалися (рис. 11), інший особовий склад носили природний для латуні колір (рис. 12). За спеціальним замовленням каски могли комплектуватися ремінцем у вигляді прикраси з

кріпився налобний ремінь з металевим лускатим набором, який використовувався одночасно і підборідним рем'ям.

На лобовій частині каски на двох кламмерах кріпилася емблема. На емблемі в центрі містилася механічна автомобільна драбина із зіркою у верхній частині, по сторонах два стволи, два смолоскипи, пожежної сокири і розвідного ключа.

Після доробок, пожежні каски під індексом "Тип М-103-61" пішли в масове виробництво, починаючи з 1961 р. Нові пожежні каски випускалися Можайською виправно-трудовою колонією Московської області [10].

У результаті доробок, із зовні естетично красивої каски були прибрані вентиляційні отвори і кріплення налобного рем'я з лускатим набором. Підборідний ремінь став кріпитися усередині корпусу.

Каски виготовлялися двох розмірів на 56–58 і 60–62. Причому, для рядового складу вони йшли без емблеми і були пофарбовані зовні в зелений колір, а для начальницького складу – з емблемою і хромувалися (рис. 15). Надалі на підставі ТУ 78-199-70 гребінь та емблему почали кріпити зварюванням, причому, емблеми вже ставили на усі види пожежних касок. Маса касок складала 1,05 і 1,15 кг.

Ера радянських металевих пожежних касок закінчилася в 1973 р., коли замість них у пожежну охорону почав надходити новий зразок каски, виготовлений із пластмаси.

Список літератури

1. Пожарное дело. - 1897. -- № 8.
2. Титков В. И. Четвертая стихия. Из истории борьбы с огнем. - М., 1998.
3. Рудницький В. С. Пожарное дело в Санкт-Петербурге. - С.-Пб., 1903.
4. Прейскурант пожарного оборудования Фрица Хенига в Кельне. - 1900.
5. ЦГАИО Украины. Ф. 5, оп. 1, сп. 421.
6. Материалы 1-ой Всероссийской конференции. - ГУКХ РСФСР. - М., 1923.
7. Описание формы для коммунальных профкоманд и членов добропожорганизаций. - ЦПО ГУКХ РСФСР. - 1923.
8. Вассерман М. Н. Пожарное машиноведение. - Ленинград, Гострансиздат, 1937.
9. Пожарное дело. - 1955. - № 8.
10. Пожарные автомобили и противопожарное оборудование. Каталог-справочник. - М., ГОСИНТИ, 1963.

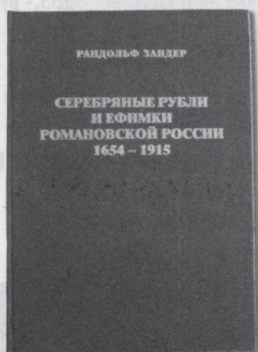

Все указанные книги можно получить по почте, отправив почтовый перевод в адрес редакции журнала: Максим Загребя, а/я 43, Киев, 02147, Украина.
Не забудьте указать в графе почтового перевода «Для письменного сообщения», фамилию автора и название книги.

Предложение действительно до 30 мая 2004 г.

Рандольф Зандер

**СЕРЕБРЯНЫЕ РУБЛИ И
ФИМКИ РОМАНОВСКОЙ
РОССИИ
1654–1915**

Киев, 1998 г.
Формат 210х290 мм,
твердый переплет, 207 с.

Книга американского исследователя и коллекционера, председателя русского нумизматического общества, человека, стоявшего у истоков издания журнала, «JOURNAL OF THE RUSSIAN NUMISMATIC SOCIETY», отражает американский взгляд на нашу историю сквозь призму нумизматики.

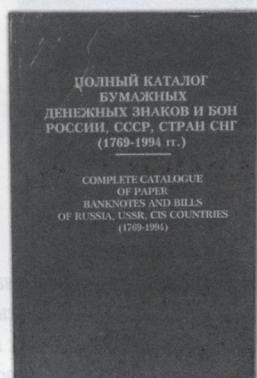
Этот взгляд как бы со стороны, часто неожиданный, странный, и интересный для нас, воспитанных на определенных исторических штампах. Это — беспристрастное мнение человека, увлеченного коллекционированием русских монет.

Коллекционеры откроют для себя много нового, ибо в книге собраны сведения, почерпнутые автором из русскоязычных источников, не всегда доступных читателю. Легкий, эмоциональный и доступный стиль изложения делает книгу увлекательной, в ней чувствуется интерес автора к нашей истории.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 50,- грн.
Россия и СНГ — 350,- руб.

П. Ф. Рябченко

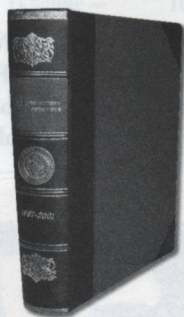
**ПОЛНЫЙ КАТАЛОГ
БУМАЖНЫХ ДЕНЕЖНЫХ
ЗНАКОВ И БОН РОССИИ, СССР,
СТРАН СНГ (1769–1994 гг.)**

Киев, 1995 г.
Формат 135х206 мм.,
твердый переплет, 672 с.
Цены в долларах США.

На русском языке.
Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 14,- грн.
Россия и СНГ — 100,- руб.

**НУМИЗМАТИКА
і ФАЛЕРИСТИКА
1997–2001 pp.**

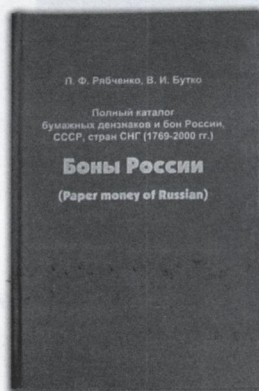

Сувенирная подшивка журнала «Нумизматика и фалеристика» за 5 лет (1997–2001 гг.).

Кожанный переплет, «золотое тиснение», гальванопластика.
Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 600,- грн.
Россия и СНГ — 4.050,- руб.

П. Ф. Рябченко, В. И. Бутко

БОНЫ РОССИИ

**ПОЛНЫЙ КАТАЛОГ
БУМАЖНЫХ ДЕНЕЖНЫХ
ЗНАКОВ И БОН РОССИИ, СССР,
СТРАН СНГ (1769–2000 гг.)**

Том 1.

Киев, 2000 г.
Формат 135х206 мм,
твердый переплет, 688 с.,
288 иллюстраций.

Каталог «Боны России» является продолжением изданного в 1999 г. каталога «Боны Украины» и составной частью «Полного каталога бумажных денежных знаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769–2000 гг.)», значительно дополненного и переработанного.

Изменена сема построения каталога, общеобязательные боны отделены от частных и хозрасчетных. Во много раз расширен алфавитный указатель для облегчения поиска нужной бон. В каталоге охвачены более 25.000 бон, относящихся к 700 населенным пунктам России.

Цены на дензнаки приведены в долларах США по состоянию на 01. 03. 2000 г.

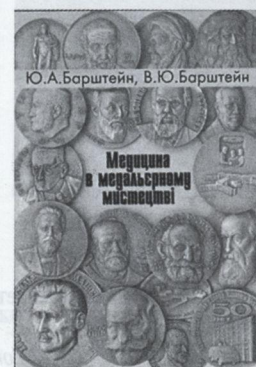
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 44,- грн.
Россия и СНГ — 310,- руб

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 61,- грн.

Юрій Барштейн,
Віктор Барштейн

**МЕДИЦИНА
В МЕДАЛЬНОМУ
МИСТЕЦТВІ**

Тернополь, 2003
Формат 142х200 мм,
Мягкий переплет, 352 с.
Тираж 300 экз.

Книга знакомит с отображением медицинской тематики в медальерном искусстве.

Представлены 329 настольных памятных медалей, созданных скульпторами России, Украины, Латвии, Франции и других стран. Медали посвящены выдающимся деятелям медицины, медицинским учебным, научным заведениям, клиникам, аптекам, съездам, конференциям и т.д. Отдельные главы рассказывают о медалях в честь крупнейших деятелей различных отраслей науки и культуры, получавшим медицинское образование, практиковавшим в качестве врачей; в честь ученых, общественных деятелей, не имевших медицинского образования, но внесших существенный вклад в медицину. Книга представляет интерес не только для любителей медальерного искусства, но и для всех, интересующихся историей медицины, науки, так как каждая медаль сопровождается не только «техническими сведениями» о ней, но и очерком, рассказывающим о том, кому и какому событию она посвящена.

На украинском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 49,- грн.
Россия и СНГ — 350,- руб.

В. В. Бартошевич

**В БОРЕНИИ
С НАПОЛЕОНОМ**

НУМИЗМАТИЧЕСКИЕ ОЧЕРКИ

Киев, 2001 г.

Формат 218x288, мягкий переплет,
210 с., тираж 500 экз.

В книге опубликованы десять работ
известного историка и нумизмата
В. В. Бартошевича.

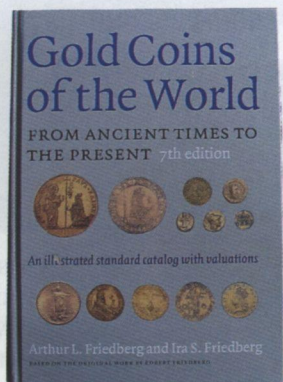
Разные по содержанию, они
объединены общей тематикой:
история Отечественной войны
1812 г. рассматривается через
памятники нумизматики — медали,
ополченские знаки, кресты и др.
Автор раскрывает малоизвестные
стороны Отечественной войны,
анализируя нумизматические и
письменные источники, обширную
мемуарную литературу и
изобразительный материал.
В «Приложениях» приводится
именной указатель, перечень
иллюстраций, библиографическая
справка и список сокращений.
Для специалистов-нумизматов,
музейных работников, историков
широкого профиля, а также для
читателей интересующихся
историей.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 45,- грн.
Россия и СНГ — 310,- руб.

Артур Л. Фридберг,
Ира С. Фридберг

**ЗОЛОТЫЕ МОНЕТЫ МИРА
С АНТИЧНЫХ ВРЕМЕН
ДО НАШИХ ДНЕЙ**

Клифтон (США), 2003 г.

Формат 215x305 мм,
твердый переплет, 750 с.

Более 40 лет со времени выхода в
свет первого издания «Gold Coins of
the World» данный каталог является
уникальным изданием по золотым
монетам мира, признанным
«системным» каталогом во всем
мире. Ссылки на нумерацию по
«Фридбергу» дают практически все
аукционы мира.

7-е издание под редакцией Артура
Л. Фридберга и Иры С. Фридберг, на
базе оригинальной работы Роберта
Фридберга. Значительно дополненное
и переработанное. Описаны более
15.000 типов монет, более 5.000
иллюстраций.

Каталог состоит из трех разделов:

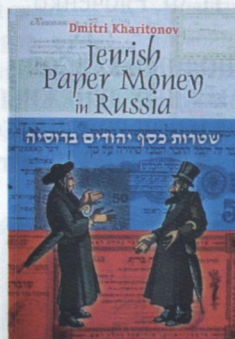
- I. - «Золотые монеты античных
времен» (Цены на сохранность
VF и XF).
- II. - «Золотые монеты мира с 600 по
1950 гг.» (Цены на сохранность VF и
XF, с XIX века - XF и Unc.).
- III. - «Золотые монеты мира
с 1950 г. по наши дни». (Цены на
сохранность Unc. и Proof).

На английском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 475,- грн.

Дмитрий Харитонов

**БУМАЖНЫЕ ДЕНЬГИ
ЕВРЕЙСКИХ ОБЩИН
В РОССИИ**

Прага, 2003 г.

Формат 148x210 мм.,
мягкий переплет, 136 с.

Каталог бумажных денег имевших
хождение в качестве платежных
средств в еврейских общинах на
территории России в период
1917-1920 гг.

Подробно описано около
300 денежных знаков, указаны
разновидности, редкости и
коллекционная стоимость для двух
состояний. Более 200 оригинальных
цветных иллюстраций, многие банкноты
опубликованы впервые.

На русском и английском языках.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 180,- грн.
Россия и СНГ — 1.250,- руб.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
СКИФИИ, БЕРЕЗАНИ,
НИКОНИЯ, ТИРЫ,
КЕРКИНИКИДЫ**

Киев, 2000 г.

Формат 148x210 мм.,
мягкий переплет, 80 с.

Описание и прорисовки античных
монет городов Северного
Причерноморья.
290 позиций.

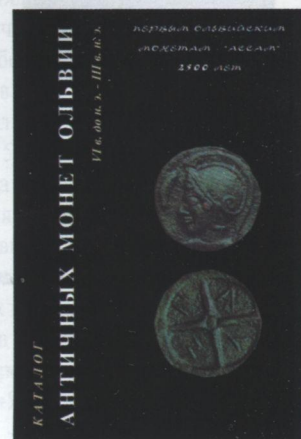
Цены в гривнах, на две степени
сохранности — «Fine», «VF».
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 23,- грн.
Россия и СНГ — 155,- руб.

Валерий Нечитайло

**КАТАЛОГ АНТИЧНЫХ МОНЕТ
ОЛЬВИИ**

VI в. до н.э. III в. н.э.

Киев, 2000 г.

Формат 210x300 мм.,
мягкий переплет, 160 с.,
+ 29 цветных плат.

Описание и прорисовки античных
монет Ольвии.
724 позиции.

Цены в гривнах, на две степени
сохранности — «Fine», «VF».

На русском языке.
Цена с пересылкой по почте:
По Украине — 95,- грн.
Россия и СНГ — 700,- руб.

Валерий Нечитайло

КАТАЛОГ ХРИСТИАНСКИХ
НАГРУДНЫХ ИЗДЕЛИЙ
ПЕРИОДА КИЕВСКОЙ РУСИ
(X – первая половина XIII ст.)

Киев, 2001 г.

Формат 210х300 мм.,
мягкий переплет, 1205 с.

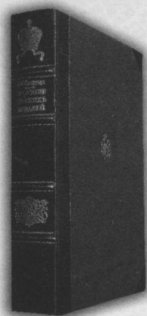
Кресты-энколпионы, змеевики,
нательные крестики и иконы из
металлов и камня. Описание,
степень редкости и фотографии
около 700 предметов.

На украинском, русском и
английском языках.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 130,- грн.
Россия и СНГ – 930,- руб.

В. П. Смирнов

ОПИСАНИЕ РУССКИХ МЕДАЛЕЙ

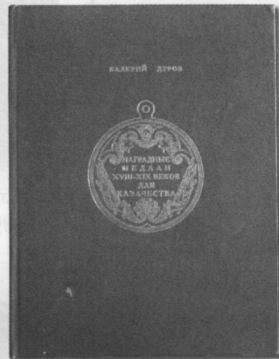
С.-Петербург, 1908
Репринтное издание
Формат 215х295 мм.

Твердый, кожаный переплет, золотое
теснение, гальваноластик,
757 стр., тираж 50 экз.

Каталог. Составил по поручению
Начальника С.-Петербургского
Монетного Двора действительный член
Имп. Археологического института,
горный инженер В. П. Смирнов.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 600,- грн.
Россия и СНГ – 4050,- руб.

Валерий Дуров

НАГРАДНЫЕ МЕДАЛИ
XVIII–XIX ВЕКОВ
ДЛЯ КАЗАЧЕСТВА

Киев, 2000 г.

Формат 220х290 мм,
твердый переплет, 160 с.

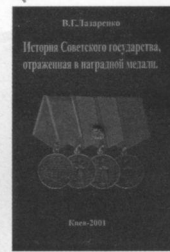
Наиболее полно на сегодняшний
день описывает историю
наградных медалей для
иррегулярных войск
императорской России: Донское,
Запорожское, Черноморское,
Яицкое (Уральское), Волжское, и
Оренбургское казачьи войска;
а также особые случаи
пожалований и другие медали
в иррегулярных войсках.

Книга богато иллюстрирована.
Многие медали публикуются
впервые.

Составной частью книги
является каталог медалей.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 100,- грн.
Россия и СНГ – 700,- руб.

Владимир Лазаренко

ИСТОРИЯ СОВЕТСКОГО
ГОСУДАРСТВА, ОТРАЖЕННАЯ
В НАГРАДНОЙ МЕДАЛИ

Киев, 2001 г.

Формат 112х144 мм,
мягкий переплет, 64 с.,
тираж 1000 экз.

Хронологические таблицы даты
награждения и вручения
медалей СССР.

Цветные вкладки
с изображениями медалей, колодок
и лент к медалям, наградных
документов.

Научно-методическое издание.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 29,- грн.

Владимир Лазаренко,
Евгений ПозднышевЗА БОЙ, ЗА ТРУД
И ЮБИЛЕЙ

Киев, 2001 г.

Формат 144х203 мм,
мягкий переплет, 52 стр.,
тираж 100 экз.

Система наградных документов
СССР и хронологические таблицы
определения по номеру награды
даты награждения и вручения.
Научно-методическое издание.
На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 61,- грн.

Владимир Лазаренко

ОРДЕНОНОСЦЫ

Часть 1
ОРДЕН КРАСНОГО ЗНАМЕНИЧасть 2
ОРДЕН ТРУДОВОГО КРАСНОГО
ЗНАМЕНИЧасть 3
ОРДЕН КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫЧасть 4
ОРДЕН ЛЕНИНА

Киев, 2002 г.

Формат 112х144 мм.,
Мягкий переплет, тираж 200 экз.

Четыре части, книги
"ОРДЕНОНОСЦЫ".

Хронологические таблицы
определения по номеру награды даты
награждения и вручения.

Научно методическое издание,
одобрено к печати ученым советом
Украинского общества охраны
памятников истории и культуры.

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте,
(четыре части):
По Украине – 130,- грн.

НАГРАДОВЕД

Москва-Киев, 2003 г.

Формат 140х200 мм,
мягкий переплет, цветные вставки,
156 стр., тираж 500 экз.

Научно-популярный исторический
альманах, приложение к журналу
"Гербовед".

На русском языке.

Цена с пересылкой по почте:
По Украине – 33,- грн

Каталог монет України 1992 – 2003

Умовні позначення

Метали та сплави:

- Ag-925 – Срібло, 925-й проби.
 Ag-Au – Біметальна монета:
 зовнішнє кільце – срібло, 925-й проби, 7,8 г;
 внутрішня вставка – золото, 916-й проби, 5,74 г.
 Al – Алюміній.
 Al-Br – Алюмінієва бронза.
 Au-900 – Золото 900-й проби.
 Au-999,9 – Золото 999,9-й проби.
 CuNiZn – Мідно-нікелевий сплав.
 Ni – Нікель. ("магнітна")
 Ni-Fe – Нікельоване залізо. ("не магнітна")
 Біметал – Біметальна монета:
 зовнішнє кільце – мідно-нікелевий сплав;
 внутрішня вставка – нордік.

Гурти:

- 200 тис. Карб.: рифлений гурт.
 1 млн. Карб.: рифлений гурт.
 2 млн. Карб.: рифлений гурт.
 1 копійка: гладкий гурт.
 2 копійки: гладкий гурт.
 5 копійок: рифлений гурт.
 10 копійок: рифлений гурт.
 25 копійок: секторальне рифлення.
 50 копійок: секторальне рифлення.
 1 гривня: гуртовий напис.
 2 гривні: рифлений гурт.
 5 гривень:
 CuNiZn – рифлений гурт.
 Біметал – секторальне рифлення.
 10 гривень:
 Ag-925 – рифлений гурт.
 Au-900 – гладкий гурт.
 20 гривень:
 Ag, 1996–1998 – рифлений гурт.
 3 2000 р. – секторальне рифлення.
 Ag-Au – секторальне рифлення.
 50 гривень:
 1996 р. – секторальне рифлення.
 1999, 2000 рр. – гладкий гурт.
 100 гривень:
 1997-98 рр. – гладкий гурт.
 3 2003 р. – секторальне рифлення.
 125 гривень: секторальне рифлення.
 200 гривень: гладкий гурт.
 250 гривень: секторальне рифлення.
 500 гривень: секторальне рифлення.

Гуртові написи:

- 1 гривня: ОДНА ГРИВНЯ . 1995 .
 ОДНА ГРИВНЯ . 1996 .
 ОДНА ГРИВНЯ . 2001 .
 ОДНА ГРИВНЯ . 2002 .
 ОДНА ГРИВНЯ . 2003 .

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

200.000 карбованців

I.1 50-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні
 1995 CuNiZn 14,35 г 200.000 P-like 3,0

I.1a Буква «У» зображена як буква «Х»
 1995 CuNiZn 14,35 г 50.000 P-like 50,0

I.2 Богдан Хмельницький
 1995 CuNiZn 14,35 г 250.000 P-like 3,0

I.3 Місто-герой Київ
 1995 CuNiZn 14,35 г 100.000 P-like 3,0

I.4 Місто-герой Одеса
 1995 CuNiZn 14,35 г 75.000 P-like 4,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

I.5 Місто-герой Севастополь
 1995 CuNiZn 14,35 г 75.000 P-like 5,0

I.6 Місто-герой Керч
 1995 CuNiZn 14,35 г 50.000 P-like 15,0

I.7 50-річчя ООН
 1995 CuNiZn 14,35 г 100.000 Unc. 4,0

I.8 Леся Українка
 1996 CuNiZn 14,35 г 99.500 P-like 3,0

Широка цифра «2»

I.8a 1996 CuNiZn 14,35 г 500 P-like 350,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

1.9 10-річчя Чорнобильської катастрофи
1996 CuNiZn 14,35 г 250.000 P-like 3,0

1.10 100-річчя Олімпійських ігор сучасності
1996 CuNiZn 14,35 г 100.000 P-like 3,0

1.11 Перша участь України в літніх Олімпійських іграх
1996 CuNiZn 14,35 г 100.000 P-like 3,0

1.12 Михайло Грушевський
1996 CuNiZn 14,35 г 75.000 P-like 3,0

1.13 Софіївка
1996 CuNiZn 14,35 г 10 P-like 8.000,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

1.000.000 карбованців

2.1 Богдан Хмельницький
1996 Ag-925 16,82 г 10.000 Proof 80,0

2.2 Леся Українка
1996 Ag-925 16,82 г 10.000 Proof 70,0

2.3 Григорій Сковорода
1996 Ag-925 16,82 г 10.000 Proof 50,0

2.4 Михайло Грушевський
1996 Ag-925 16,82 г 10.000 Proof 50,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

2.000.000 карбованців

3.1 50-річчя ООН
1995 Ag-925 33,63 г 10.000 Proof 85,0

3.2 10-річчя Чорнобильської катастрофи
1996 Ag-925 33,63 г 10.000 Proof 70,0

3.3 100-річчя Олімпійських ігор сучасності
1996 Ag-925 33,63 г 10.000 Proof 70,0

3.4 Перша участь України у літніх Олімпійських іграх
1996 Ag-925 33,63 г 10.000 Proof 70,0

3.5 Незалежність
1996 Ag-925 33,63 г 10.000 Proof 150,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

Грошова реформа

100.000 крб = 1 гривня (= 100 копійок)

1 копійка

А.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
Р.: Ягоди калини "середнього" розміру.

4.1 1992 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

4.1.а 1992 Fe-Ni 1,50 г Унс. 25,00

Реверс повернутий до аверсу на 45 градусів.

4.1.б 1992 Fe-Ni 1,50 г Унс. 10,00

А.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
Р.: Ягоди калини "великі".

4.2 1992 Fe-Ni 1,50 г Унс. 25,00

А.: Середній "зуб" тризуба "вузький".
Р.: Ягоди калини "маленькі".

4.3 1992 Ni 1,50 г Унс. 50,00

1996 Ni 1,50 г P-like 5,00

1996 Fe-Ni 1,50 г Унс. 10,00

А.: Гербовий щит "вузький", середній "зуб" тризуба "вузький".

4.4 2000 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

А.: 3 логотипом Монетного двору НБУ.

4.5 2001 Ni 1,50 г P-like 1,00

2001 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

2002 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

2003 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

2004 Fe-Ni 1,50 г Унс. 0,01

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

2 копійки

А.: Гербовий щит "широкий", ранти "вузький".

5.1 1992 Al 0,64 г Унс. 550,00

А.: Герб, колоски та написи "маленькі".

Р.: Вінок калини "вузький".

Гурт: гладкий.

5.2 1993 Al 0,64 г Унс. 0,02

1994 Al 0,64 г Унс. 2,50

А.: Герб, колоски та написи "маленькі".

Р.: Вінок калини "широкий".

5.3 1993 Al 0,64 г Унс. 0,02

1994 Al 0,64 г Унс. 0,02

Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

5.3.а 1994 Al 0,64 г Унс. 2,50

А.: Герб, колоски та написи "великі".

Р.: Вінок калини "вузький".

5.4 1993 Al 0,64 г Унс. 0,02

Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

5.4.а 1993 Al 0,64 г Унс. 25,00

А.: Герб, колоски та написи "великі".

Р.: Вінок калини "широкий".

5.5 1993 Al 0,64 г Унс. 0,02

1996 Al 0,64 г Унс. 5,00

А.: 3 логотипом Монетного двору НБУ.

5.6 2001 Fe-Ni 1,80 г Унс. 0,02

2001 Ni 1,80 г P-like 1,00

2002 Fe-Ni 1,80 г Унс. 0,02

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

5 копійок

А.: Середній "зуб" тризуба "широкий".

6.1 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 0,05

Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

6.1.а 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 25,00

Реверс повернутий до аверсу на 120 градусів.

6.1.б 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 15,00

Реверс повернутий до аверсу на 30 градусів.

6.1.в 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 10,00

Реверс повернутий до аверсу на 15 градусів.

6.1.г 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 5,00

А.: Середній "зуб" тризуба "широкий", цифри року підняті вище до гербового щита.

6.2 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 5,00

Реверс повернутий до аверсу на 15 градусів.

6.2.а 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 10,00

А.: Середній "зуб" тризуба "вузький".

6.3 1992 Ni 4,30 г Унс. 50,00

1996 Ni 4,30 г Унс. 5,00

Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

6.3.а 1992 Fe-Ni 4,30 г Унс. 75,00

А.: 3 логотипом Монетного двору НБУ.

6.4 2001 Ni 4,30 г P-like 10,00

2003 Fe-Ni 4,30 г Унс. 0,05

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

10 копійок

A.: Тризуб "вдавлений".
Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.1 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 200,0

A.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
R.: Ягоди калини маленькі.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.2 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 0,50

A.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
R.: Ягоди калини праворуч від цифри "0" розміщені в формі трикутника.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.3 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

A.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
R.: Праворуч та ліворуч від слова "КОПІЙОК" по 6 ягід калини. Над цифрою "0" ягоди калини "розставлені".

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.4 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 35,00

A.: Тризуб "широкий", цифри року нижче.
R.: Ягоди калини маленькі.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.5 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 5,00

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

7.5.a 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 10,00

Гурт: рифлений, "крупна" насічка.

7.5.6 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 10,00

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

A.: Тризуб "широкий", цифри року нижче.
R.: Ягоди калини праворуч від цифри "0" розміщені в формі трикутника.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.6 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 2,00

A.: Тризуб "широкий", цифри року нижче.
R.: Праворуч та ліворуч від слова "КОПІЙОК" по 6 ягід калини. Над цифрою "0" ягоди калини "зближені".

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.7 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 50,00

A.: Середній "зуб" тризуба "вузький".
R.: Ягоди калини маленькі.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.8 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

1994 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

1996 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

7.8.a 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 1,00

1996 Al-Br 1,70 г Унс. 1,00

Гурт: рифлений, "крупна" насічка.

7.8.6 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 0,50

1994 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

1996 Al-Br 1,70 г Унс. 0,50

A.: Середній "зуб" тризуба "вузький".
R.: Ягоди калини великі.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.9 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 2,00

1994 Al-Br 1,70 г Унс. 5,00

Гурт: рифлений, "крупна" насічка.

7.9.a 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 5,00

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

A.: Середній "зуб" тризуба "вузький".
R.: Ягоди калини праворуч від цифри "0" розміщені в формі трикутника.

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.10 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 0,50

Гурт: рифлений, "крупна" насічка.

7.10.a 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 1,00

A.: Середній "зуб" тризуба "вузький".
R.: Праворуч та ліворуч від слова "КОПІЙОК" по 6 ягід калини. Над цифрою "0" ягоди калини "зближені".

Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.11 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 5,00

Гурт: рифлений, "крупна" насічка.

7.11.a 1992 Al-Br 1,70 г Унс. 10,00

A.: 3 логотипом Монетного двору НБУ.
Гурт: рифлений, "дрібна" насічка.

7.12 2001 Al-Br 1,70 г P-like 1,00

2001 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

2002 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

2003 Al-Br 1,70 г Унс. 0,10

25 копійок

A.: Тризуб "вдавлений"

8.1 1992 Al-Br 2,90 г Унс. 100,0

A.: Середній "зуб" тризуба "широкий".
R.: Ягоди калини "великі"

Гурт: гладкий

8.2 1992 Al-Br 2,90 г Унс. 50,00

Гурт: "дрібна" насічка.

8.2.a 1992 Al-Br 2,90 г Унс. 0,25

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

А: Середній "зуб" тризуба "широкий".

Р: Ягоди калини "дрібні".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.3 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 0,25

А: Середній "зуб" тризуба "широкий".

Р: Ягоди калини "кружечки".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.4 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 5,00

А: Тризуб "широкий".

Р: Ягоди калини "дрібні".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.5 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 5,00

А: Тризуб "широкий".

Р: Ягоди калини "кружечки".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.6 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 25,00

А: Тризуб "широкий".

Р: Ягоди калини "великі", ягоди калини над та під цифрою "5" не мають черешків.

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.7 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 40,00

А: Середній "зуб" тризуба "середній", буква "ї" пряма, без "хвостиків".

Р: Ягоди калини "великі", ягоди калини над та під цифрою "5" не мають черешків.

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.8 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 25,00

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

А: Середній "зуб" тризуба "вузький".

Р: Ягоди калини "великі".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.9 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 0,25

1994 Al-Br 2,90 г Unc. 1,00

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.

8.9.a 1994 Al-Br 2,90 г Unc. 2,00

Аверс повернутий до реверса на 10 градусів.

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.9.6 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 2,00

А: Середній "зуб" тризуба "вузький".

Р: Ягоди калини "дрібні".

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.10 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 0,25

1994 Al-Br 2,90 г Unc. 0,25

1995 Al-Br 2,90 г Unc. 10,00

1996 Al-Br 2,90 г Unc. 0,50

Аверс повернутий до реверса на 10 градусів.

Гурт: "Дрібна" насічка.

8.10.a 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 1,00

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.

8.10.6 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 1,00

1994 Al-Br 2,90 г Unc. 0,25

1996 Al-Br 2,90 г Unc. 0,50

А: Середній "зуб" тризуба "вузький".

Р: Ягоди калини "кружечки".

Гурт: "Дрібна" насічкаю

8.11 1992 Al-Br 2,90 г Unc. 5,00

А: 3 логотипом Монетного двору НБУ.

8.12 2001 Al-Br 2,90 г P-like 10,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

50 копійок

А: Тризуб "вдавлений".

Гурт: "Дрібна" насічка.

9.1 1992 Al-Br 4,20 г Unc. 100,00

А: Всі зображення "маленькі".

(розмір гербового щита 11,5x9,0 мм.)

Р: Ягоди "великі", після слова "КОПІЙОК" 4 ягоди калини.

Гурт: "Дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.2 1992 Al-Br 4,20 г Unc. 20,00

А: Всі зображення "маленькі".

(розмір гербового щита 11,5x9,0 мм.)

Р: Ягоди калини "середні", "приплющені"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: гладкий.

9.3 1992 Al-Br 4,20 г Unc. 10,00

А: Всі зображення "маленькі".

(розмір гербового щита 11,5x9,0 мм.)

Р: Ягоди калини "маленькі", "рельєфні"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: "Дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.4 1992 Al-Br 4,20 г Unc. 1,00

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

А.: Всі зображення "великі".
(розмір гербового щита 12,5x10,0 мм.)

Р.: Ягоди калини "середні", "приплющені"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: гладкий.

9.5 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 50,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.5.а 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 10,00

А.: Всі зображення "великі".
(розмір гербового щита 12,5x10,0 мм.)

Р.: Ягоди калини "маленькі", "рельєфні"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: гладкий.

9.6 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 10,00

А.: Всі зображення "середні".
(розмір гербового щита 12,2x9,2 мм.)

Р.: Ягоди "великі", після слова "КОПІЙОК" 4 ягоди калини.

Гурт: Гладкий.

9.7 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 50,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.7.а 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 8 зубців в сегменті.

9.7.6 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 8 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 20 градусів.

9.7.в 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 2,00

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.

9.7.г 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

А.: Всі зображення "середні".
(розмір гербового щита 12,2x9,2 мм.)

Р.: Ягоди калини "великі", після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: Гладкий.

9.8 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 10,00

Гурт: "крупна" насічка — по 8 зубців в сегменті.

9.8.а 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 2,00

А.: Всі зображення "середні".
(розмір гербового щита 12,2x9,2 мм.)

Р.: Ягоди калини "середні", "приплющені"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягоди калини.

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.9 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1994 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1995 Al-Br 4,20 г Унс. 12,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 20 градусів.

9.9.а 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 1,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

9.9.6 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 1,00

Гурт: "крупна" насічка — по 8 зубців в сегменті.

9.9.в 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 8 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

9.9.г 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 1,00

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.

9.9.д 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1994 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1995 Al-Br 4,20 г Унс. 100,00

1996 Al-Br 4,20 г Унс. 2,00

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

9.9.е 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 3,00

А.: Всі зображення "середні".
(розмір гербового щита 12,2x9,2 мм.)

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

Р.: Ягоди калини "маленькі", "рельєфні"; після слова "КОПІЙОК" 5 ягід калини.

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.

9.10 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1994 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

9.10.а 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 5,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 90 градусів.

9.10.6 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 3,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 15 градусів.

9.10.в 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 1,00

1994 Al-Br 4,20 г Унс. 1,00

Гурт: "дрібна" насічка — по 15 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

9.10.г 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.

9.10.д 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

1994 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 15 градусів.

9.10.е 1994 Al-Br 4,20 г Унс. 0,50

Гурт: "крупна" насічка — по 7 зубців в сегменті.
Реверс повернутий до аверсу на 10 градусів.

9.10.ж 1992 Al-Br 4,20 г Унс. 3,00

Гурт: "крупна" насічка — по 6 зубців в сегменті.

9.10.з 1994 Al-Br 4,20 г Унс. 10,00

А.: 3 логотипом Монетного двору НБУ

9.11 2001 Al-Br 4,20 г Р-like Унс. 10,00

1 гривня

Гурт: гладкий.

10.1 1992 Al-Br 7,10 г Унс. 500,00

Гурт: гладкий.

Реверс повернутий до аверсу на 180 градусів.

10.1.а 1992 Al-Br 7,10 г Унс. 500,00

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

Гуртовий напис					
10.1.6	1992	Al-Br	7,10 г	(1995)*	Unc. 500,0
	1995	Al-Br	7,10 г		Unc. 15,0
	1995	Al-Br	7,10 г	(1996)*	Unc. 55,0
	1996	Al-Br	7,10 г		Unc. 2,0
	1996	Al-Br	7,10 г	(1995)*	Unc. 5,0

Гуртовий напис "перевернутий" **					
10.1.в	1992	Al-Br	7,10 г	(1995)*	Unc. 500,0
	1995	Al-Br	7,10 г		Unc. 15,0
	1995	Al-Br	7,10 г	(1996)*	Unc. 55,0
	1996	Al-Br	7,10 г		Unc. 2,0
	1996	Al-Br	7,10 г	(1995)*	Unc. 5,0

10.2	2001	Al-Br	7,10 г		Unc. 1,0
	2002	Al-Br	7,10 г		Unc. 1,0
	2003	Al-Br	7,10 г		Unc. 1,0

2 гривні

12.1	1996	CuNiZn	14,35 г	30.000	P-like 50,0
------	------	--------	---------	--------	-------------

12.2	1996	CuNiZn	14,35 г	30.000	P-like 40,0
------	------	--------	---------	--------	-------------

12.3	1996	CuNiZn	12,80 г	250.000	Unc. 7,0
------	------	--------	---------	---------	----------

* Рік на гурті монети.

** Якщо монета повернута аверсом догори, гуртовий напис перевернутий (з право на ліво, догори ногами).

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.4	1997	CuNiZn	14,35 г	20.000	P-like 40,0
------	------	--------	---------	--------	-------------

12.5	1997	CuNiZn	14,35 г	20.000	P-like 30,0
------	------	--------	---------	--------	-------------

12.6	1997	CuNiZn	14,35 г	20.000	P-like 70,0
------	------	--------	---------	--------	-------------

12.7	1998	CuNiZn	12,80 г	20.000	Unc. 60,0
------	------	--------	---------	--------	-----------

12.8	1998	CuNiZn	12,80 г	50.000	P-like 6,0
				150.000	Unc. 4,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.9	1998	CuNiZn	12,80 г	50.000	P-like 10,0
				150.000	Unc. 4,0

12.10	1998	CuNiZn	12,80 г	10.000	P-like 150,0
-------	------	--------	---------	--------	--------------

12.11	1998	CuNiZn	12,80 г	10.000	P-like 80,0
				90.000	Unc. 25,0

12.12	1998	CuNiZn	12,80 г	10.000	P-like 60,0
				40.000	Unc. 25,0

12.13	1998	CuNiZn	12,80 г	100.000	Unc. 5,0
-------	------	--------	---------	---------	----------

Каталог монет України 1992 – 2003

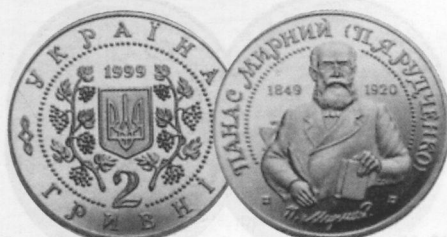
№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.14 Орел степовий
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 25,0

12.15 80-річчя проголошення соборності України
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 12,0

12.16 Панас Мирний
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 P-like 8,0

12.17 100-річчя Національної гірничої академії України
1999 CuNiZn 12,80 г 20.000 P-like 15,0

12.18 Любка дволисна
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 25,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.19 Анатолій Солов'яненко
1999 CuNiZn 12,80 г 25.000 P-like 8,0

12.20 55-річчя визволення України від фашистських загарбників
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 10,0

12.21 Соня садова
1999 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 16,0

12.22 Іван Козловський
2000 CuNiZn 12,80 г 20.000 P-like 8,0

12.23 Вікентій Хвойка
2000 CuNiZn 12,80 г 20.000 P-like 8,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.24 55-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 6,0

12.25 Сідней-2000. Потрійний стрибок
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 8,0

12.26 Сідней-2000. Паралельні бруси
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 8,0

12.27 Сідней-2000. Вітряний спорт
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 6,0

12.28 Сідней-2000. Художня гімнастика
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc. 5,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.29 Олександр Гончар
2000 CuNiZn 12,80 г 20.000 Unc 7,0

12.30 Прісноводний краб
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc 10,0

12.31 125 років Чернівецькому державному університету
2000 CuNiZn 12,80 г 50.000 Unc 6,0

12.32 Катерина Білокур
2000 CuNiZn 12,80 г 20.000 Unc 15,0

12.33 Солт-Лейк-Сіті 2002. Танці на льоду
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 8,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.34 Рись звичайна
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 15,0

12.35 Добро – Аітям
2001 CuNiZn 12,80 г 100.000 Unc 5,0

12.36 5 років Конституції України
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 5,0

12.37 Солт-Лейк-Сіті 2002. Хокей
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 6,0

12.38 Михайло Остроградський
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.39 Миколаївський зоопарк. 100 років
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 15,0

12.40 Михайло Драгоманов
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

12.41 200 років Володимирі Далю
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

12.42 Модрина польська
2001 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 12,0

12.43 Солт-Лейк-Сіті 2002. Ковзаний спорт
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 5,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.44 Микола Лисенко
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

12.45 Плавання
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 6,0

12.46 Пугач
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 15,0

12.47 Леонід Глібов
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 5,0

12.48 Бокс
2002 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.49 В'ячеслав Чорновіл
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 6,0

12.50 Володимир Вернадський
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 3,0

12.51 Зубр
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

12.52 Володимир Короленко
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 3,0

12.53 Борис Гмиря
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 3,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

12.54 Морський коник
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 6,0

12.55 100 років світової авіації
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 7,0

12.56 Остап Вересай
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 4,0

12.57 Василь Сухомилинський
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 3,0

12.58 Андрій Машишко
2003 CuNiZn 12,80 г 30.000 Unc 3,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

5 гривень

13.1 Успенський собор Києво-Печерської лаври
1998 CuNiZn 16,54 г 200.000 Unc 15,0

13.2 Михайлівський Золотоверхий собор
1998 CuNiZn 16,54 г 200.000 Unc 15,0

13.3 900 років Новгород-Сіверському князівству
1999 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 30,0

13.4 500-річчя магдебурзького права Києва
1999 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 5,0

13.5 Різдво Христове
1999 CuNiZn 16,54 г 100.000 Unc 10,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

13.6 Білгород-Дністровський
2000 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 10,0

13.7 Хрещення Русі
2000 CuNiZn 16,54 г 100.000 Unc 8,0

13.8 100 років будинку Львівського театру опери та балету
2000 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 8,0

13.9 Місту Керч – 2600 років
2000 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 8,0

13.10 На межі тисячоліть
2000 Nordic 9,40 г 50.000 Unc 20,0

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

13.11 На межі тисячоліть
2001 Nordic 9,40 г 50.000 Unc 10,0

13.12 10-річчя Національного банку України
2001 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 8,0

13.13 Острозька академія
2001 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 10,0

13.14 10 років проголошення незалежності України
2001 CuNiZn 16,54 г 100.000 Unc 8,0

13.15 1100 років Пловдива
2001 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 8,0

Каталог монет України 1992 – 2003

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

№ Рік Метал Вага Тираж Якість Ціна

13.16 400 років Кролевецю
2001 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 9,0

13.21 350-річчя битви під Батогом
2002 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 10,0

13.26 2500 років Євпаторії
2003 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 8,0

13.17 10-річчя збройних сил України
2001 Nordic 9,40 г 30.000 Unc 12,0

13.22 70-річчя Дніпровської ГЕС
2002 Біметалл 9,40 г 30.000 Unc 12,0

13.27 150 років Центральному державному архіву України
2003 Біметалл 9,40 г 30.000 Unc 8,0

13.18 Літак АН-225 «Мрія»
2002 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 15,0

13.23 Свято Різдва Христового в Україні
2002 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 15,0

13.19 1100 років місту Хотин
2002 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 10,0

13.24 Свято Великдня
2003 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 10,0

13.28 60 років визволення Києва
2003 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 8,0

13.20 Місту Ромни — 1100 років
2002 CuNiZn 16,54 г 30.000 Unc 10,0

13.25 Літак АН-2
2003 CuNiZn 16,54 г 50.000 Unc 10,0

13.29 Бандура
2003 Біметалл 9,40 г 30.000 Unc 8,0

Далі буде

Оголошення · Объявления · Announcements · Anzeige

Бажаючи опублікувати своє оголошення про купівлю – продаж – обмін колекційного матеріалу необхідно надіслати на адресу редакції текст (не більш як 200 знаків) на «ТАЛОНІ ОГОЛОШЕНЬ». За цієї умови публікується безкоштовно.

Желающим опубликовать своё объявление о купле – продаже – обмене коллекционного материала необходимо прислать в адрес редакции текст (до 200 знаков) на «ТАЛОНЕ ОБЪЯВЛЕНИЙ», который дает право на бесплатную публикацию.

Anybody, who wants to publish an advertisement about purchase–safe–change of collection items, has to send a text on «ADVERTISEMENT COUPON» (up to 200 signs) in the address of the editorial board. The coupon gives a right of free publication.

Diejenigen, die ihre Anzeiaen ueber den Ein–und Verkauf, Austausch von Sammtungen zu veroeffentlichen wuenschen, haben an die Adresse der Redaction einen Text (bis zu 200 Zeichen) auf dem ANZEIGE–TALON zukommen zu lassen, der Ihnen das Recht auf die unentfletliche Veroeffentlichung gibt.

КУПЛЮ · BUY · ANKAUF

Звезды к иностранным орденам, звезды с орденами в комплекте, фотографии иностранных правителей, военачальников в мундирах с орденами. Донецк, тел. (062) 335 2556.

Шукаю матеріал «Шевченкіана», монети, бони, чеки, «картки споживача», провізорії, «кологспні гроші», марки України. Жетони «Гетьман». Монети та банкноти колишніх республік СРСР та слов'янських країн. Пропоную: літературу, монети, марки, бони з усього світу. Сергій Гніп, Садовий проїзд, 16-34, Харків, 61100, E-mail: serhij@europe.com

Куплю старі, до 1939 р., поштові листівки за ціною 50–100 гривень з видами м. Городенки, с. Раківця, с. Чернолиця, с. Камішківців. Олександр, Київ, тел. (044) 4504637, після 20 год.

Медаль за успешное окончание школы, значок депутата Верховного Совета СССР, Украины. Тел. (06262) 33 493. slavnik@pisem.net

Куплю, обміню, продам: банкноти України 1917-1920 рр., 1942 р. - Рівне, 1991-1996 рр., «кологспні гроші», монети, поштові марки України, конверти, листівки (1991-2002 рр.). I offer all Ukrainian stamps, covers, cards, bones, «collective-farm» paper moneys. Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32313, Україна.

Кольорові діапозитиви (слайди) або кольорові фотографії державних паперових грошей України 1917-1920 рр., Радянської Української республіки 1919 р. (у відмінній якості). Маю на обмін бони і монети Росії, СРСР, Польщі. Петро Кравчук, смт. Любешів, Волинська обл., 42200.

Куплю або обміню: банкноти України 1917-1919 рр., Луцької міської управи 1917-1920 рр., бон «Панство г. Горохов» 1861 р., бони Росії. Чекаю конкретних пропозицій. Петро Кравчук, смт. Любешів, Волинська обл., 44200

Открытки, фотографии, документы, знаки и любой другой материал, связанный с городом Белая Церковь (Юрьев). Тел. (044 63) 93333; (067) 730 4899. E-mail: vinni@magnum.kiev.ua

Телефонные карточки СНГ, России и других стран. Куплю или обменяю на карты Казахстана и других стран. 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Павел Сергеевич.

Куплю или обменяю на интересующий Вас материал: бонны гражданской войны, лотерейные билеты СССР, облигации займов до 1957 г. 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Сергей Иванович.

Куплю или обменяю знаки периода СССР: 1. Трудовые (наградные и памятные). 2. Спортивных соревнований. 3. Фестиваль 1957 г. – 642028, Казахстан, г. Петропавловск, а/я 33, Жариков Сергей Иванович.

Античные монеты, каталог бон, которые имели хождение на территории Украины; или обменяю на монеты царской России, средневековой Польши, Австро-Венгрии и бонны. 31000, Хмельницкая обл., г. Красилово, а/я 23, Игорь.

Бонны России и всего мира. Имею обмен бон, монет, марок, наград. Ищу ХМ конверты СССР. Отвечаю всем. Олег Новиков, а/я 7, Комсомольск-на-Амуре-13, 681013, Россия.

Куплю, обменяю монеты Англии и английских колоний, а также других стран до 1953 г. Коваленко В. А., до востребования, г. Рени, Одесская обл., 68800, Украина.

Серебряные монеты Золотой Орды. Тел. (044) 464 0869, Константин.

Монеты Германии с 1873 по 1950 гг. Железный крест. Россия, 171850, Тверская обл., г. Удомля-1, а/я 22.

«Чешую» Петра I до 1699 и после 1709 г. Монеты Согда, Караханиды. Украина, 348004, Луганск, а/я 20. Тел./факс (0642)551 097.

По приемлемой цене монеты России до 1917 г. и монеты, которые обращались на ее территории. Обменяю или продам античные монеты Древней Греции, Рима, Херсонеса. Бердник И. В., ул. Гагарина, 32, кв. 37, г. Снежное, Донецкая обл., Украина.

Советскую и немецкую военную форму (погоны, петлицы, нашивки), награды, документы, фото и т. д. до 1945 г. (продам или обменяю). Шараевскому В. В., до востребования, Главпочтамт, г. Кременчуг, Полтавская обл., Украина.

Ищу, куплю или обменяю современные банкноты и юбилейные серебряные монеты Украины в состоянии – идеальный «пруф». Отвечу на все письма. Pereishtein Wladimir, P.O. Box, 2222, 18100, Afula, Israel.

Дідівські (1880-1939 рр.) листівки з Буковини (Чернівці), Галиції (Лемберг), Бесарабії. Можливий обмін на телефонні картки Ізраїлю та ін. країн, лотерейні та проїзні квитки, пивні наклейки, географічні карти, прапори країн та ін.; геральдика. David Margulis. Sfr. Kibowich 16-10, Rehovot, Israel.

Куплю или обменяю всевозможные платежные жетоны всех периодов и регионов России, СССР и СНГ, в том числе телефонные. Ищу постоянных поставщиков. Интересует любая информация по жетонам. Россия, 684010, Камчатская обл., г. Ельзово-5, а/я 71.

Пивные кружки, дорогие книги по искусству, истории и т. п. Тел. (0612) 120 200.

ПРОДАМ · SALE · VERKAUF

Продаю, обміню: банкноти України 1991-1996 рр. "кологспні гроші"; сучасні поштові марки, різні конверти і листівки України 1991-2003 рр. Відповіді усім! I offer all Ukrainian stamps 1991-2003 years, covers bones, "collective-farm" paper moneys. Answer all! Любомир Шафран, а/с 225, Кам'янець-Подільський, 32331, Україна

Продаю Каталоги зарубіжних аукціонів, виставок і ярмарок антикваріата, живописи, часов, ювелірних і предметів, озброєння, милитарі, наград, медалей, монет, поштових марок, открыток, книг, іграшок і прочого. А/я 4933, Дніпропетровськ, 49101, Україна.

Генеральну колекцію монет України (1995–2003 рр.), при розрахунку за основу береться Каталог О. Г. Калініченка «Монети України», ч. 2. E-mail: sainskiy@zr.ukrtel.net

Каталоги нумизматические С. А. Краузе на CD-дисках XVII–XX вв. Каталог монет Шона. Тел. 8-050-322 3669, 8-0612-131 921.

Постоянные поставки финской милитарии 1918–1944 гг. Ордена, медали, значки и др. «NORDARMS», Pl-11, Helsinki, 00561, Finland. E-mail: postost@hotmail.com.

Банкноти міста Малина

■ Василь Кухаренко (Київ)

В 1917–1920 роках Україна була ареною тяжкої кровопролитної братовбивчої війни. Не обминула цієї важкої долі і земля Малинщини. Невеличке на той час містечко опинилося в центрі бурхливих подій. Влада в місті кілька разів на рік (особливо це стосувалося 1918–1919 рр.) переходила із рук в руки. Армія УНР, білогвардійці, Антанта, німці, більшовики, поляки, анархісти. Нелегкі випробування лягли на плечі малинчан. Різко зменшилася чисельність жителів (до 3000 чоловік). Люди розійшлися по найближчих селах у пошуках роботи, хліба.

І тим більший викликає подив існування у місті, хоча і невеличкої за чисельністю, але більш-менш дійової споживчо-кооперативної діяльності. Грошовий голод в ці роки на місцях призводив до появи різноманітних місцевих, приватних грошових емісій. У випадку міста Малина цьому сприяло ще й існування в ньому власної паперової фабрики, котра була заснована ще в 1871 р. Згідно каталогу "Бон необязательного обращения (частных), выпущенных на территории СССР в 1914-25 гг.", який склали і видали в 1927 р. в Ростові-на-Дону, члени Всесоюзного товариства колекціонерів (ВТК) В. М. Соколов та М. Л. Иванов кількість грошових емісій у Малині налічувала сім випусків. Це насамперед:

1. Випуск "Т-во Малинской писчебумажной фабрики", що складається з п'яти номіналів в 1, 3, 5, 10, 25 рублів (рис. 1).

Випуск має різновиди по підписах: 10 руб - по кольорах, по шрифтах.

2. Випуск "Народный банк. Ссудо-сберегательное т-во. Банкнот на 1, 3, 5, 10 рублей". Різновиди в написах на печатках, в підписах, в оформленні рамок лицьової сторони.

На зворотній стороні банкноти має місце помилка в словах "Текущие счета" надруковано "твкущие" (рис. 2). Зліва внизу дата випуску має два різновиди: Дата подана в двох варіантах за римською та арабською нумерацією "Вып. 1-1918 г." і "Вып. 1-1918 г" з крапкою та без після літери "г".

3. "Малинское Первое Кооперативное общество потребителей. Бон на 1, 3, 5, 10 рублей". Різновиди цього випуску та оформлення рамок лицьової сторони, підписи на печатках. Кольори підписів посадових осіб (рис. 3).

4. "Малинское Общество Потребителей. "Союз Ремесленников". Банкнот на 1, 3, 5, 10 рублей" (рис. 4). Рік випуску не зазначено. Різновиди: Написи на печатках. Оформлення рамок лицьової сторони. Підписи посадових осіб.

5. "Малинській Районный Союз Кооперативовъ (район Союза-Радомысльській и Овручск. уезды)–(рис. 5).

Вкладной билет на 1, 3, 5, 10, 20, 25 рублей" Різновиди: Оформлення рамок лицьової сторони, написи на печатках. Різні підписи посадових осіб. Різні дати на зворотній стороні вкладних білетів.

Особливо слід відзначити випуски банкнот:

6. "І Малинское Сельское Кооператив. О-во П-лей. "Крестьянинъ" Бонъ на 1, 3, 5, 10 рублей" (рис. 6).

Рік випуску не зазначено. Найвірогідніше - 1920 р. Всі бони виконані в двох кольорах. Рожевий та світло-брунатний. На всіх бонах лицьові сторони подані в різних п'яти рамках.

7. "Малинское Общество Взаимного Кредита. Банкнот на 1, 3, 5, 10 рублей" (рис. 7). Рік випуску не зазначено, але знову ж таки найвірогідніше - 1920 р.

Чому? Для автора залишається й досі загадкою – чому рамки на банкнотах м. Малина зустрічаються на російських приватних бонах "Кулотинского Кооператива при Кулотинской фабрике ст. Окуловка, Ник. жел. дор. Ордер на 3, 10 рублей"; на "Долговом обязательстве Вельского Союза Кооперативов на одну тысячу рублей" (рис. 8).

Дата випуску 1920 р. Строк дії "Обязательств" до 1930 р.

Можна погодитися з існуванням схожих (до малих деталей) рамок на російських бонах – раптом існувала домовленість про друк бон Малинською паперовою фабрикою. Але чому подібні

рамки зустрічаються на австрійських та німецьких нотгельдах випуску 1920 р.? Таємниця вкрита морокком!

Бони (нотгельди) Австрії в 20, 50 геллерів громади Округу Верхньої Австрії міста Аллерхейліген мають майже таку рамку лицьової сторони як і бони Малинського Товариства Взаємного кредиту вартістю в 10 крб (рис. 9). Правда на ст. Окуловка Миколаївської залізниці (пізніше Октябрьской ж. д.) існувала своя паперова фабрика. Тоді як бути з бонами Вельського Союзу Кооперативів і бонами (нотгельдами) Австрії? Неясно*.

І на закінчення.

У 1924 р. в Малині місцевим друком було видано тиражем в 4000 примірників лотерейні квитки вартістю в 25 та 50 копійок (рис. 10). Це були квитки "Малинского окружного отдела Общества авиации и воздухоплавания Украины и Крыма". Цікавими були виграші в цій лотереї. "осеннее пальто заграничного сукна, золотые часы, полное собрание сочинений В. И. Ленина, пара хромовых сапог, кож, портфель, 20 ф. сахару и множество других ценных вещей". Не обійшлося і без помилок "Крепче кропите? (крепите) воздушную счастья". Рамка на лицьовій стороні білетів схожа на рамки деяких місцевих бон.

* Якщо хтось із боністів має щодо цього інформацію, автор буде ширю вдячний за її надання.

Рис. 1. Записки Товариства Малинської паперової фабрики на 10 (два види), 20 та 25 рублів.

принимаются н
 твущіе счета и
 др

Рис. 2. Банкноты Народного банку на 3 рубля (помилка на зворотній стороні: у слові "текущие" ("текущие)).

Рис. 3. Бони Малинского Першого Кооперативного Товариства Споживачів на 3 та 10 рублей.

Рис. 4. Банкнот Малинского Товариства Споживачів (5 рублей).

Рис. 5. Вкладний білет Малинского Районного Союзу кооператорів (3 рублі).

Рис. 6. Бон кооперативу "Крестьянин" (5 рублей).

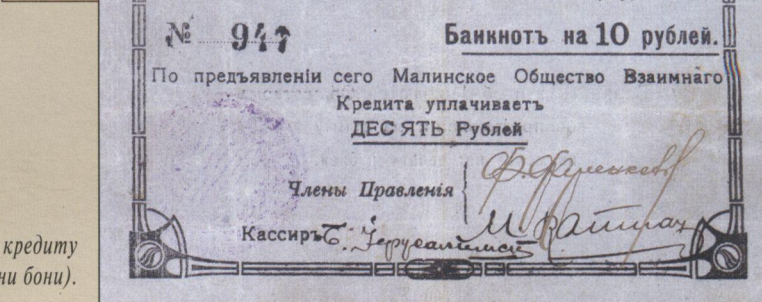

Рис. 7. Банкноты Малинского Товариства Взаимного кредиту на 5 та 10 рублів (зовсім різні рамки лицьової сторони бони).

Рис. 8. Бона Вельского Союзу Кооперативів (1000 рублів), Ордер Кулотинського кооперативу ст. Оку ловка (3 рублі) та банкнот Товариства Взаємного Кредиту (1 рубль) - схожі рамки на лицьовій стороні.

Рис. 9. Нотгельди общины австрийского міста Аллерхейліген (20 і 50 хеллерів) та магистрата міста Барут (5 пфенінгів) Німеччина (схожі фрагменти рамок).

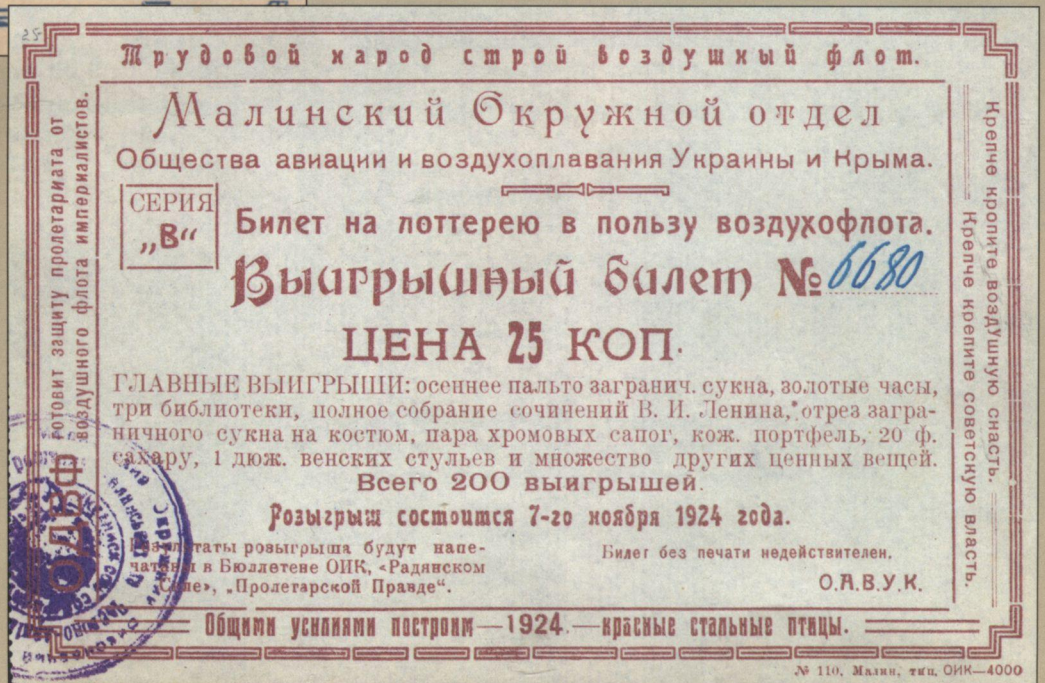

Рис. 10. Лотерейний білет в 25 копійок, м. Малин.

FREE
NOVA 3110